

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ

ФОНДОВИЙ РИНОК, СТАН І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу групи 472

денної форми навчання

спеціальності 072 «Фінанси,

банківська справа та страхування»

Романович Валентина Романівна _____

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Харабара Віолетта Миколаївна _____

До захисту допущено на засіданні кафедри

протокол № ____ від ____ травня 2024 р.

Завідувач кафедри фінансів і кредиту

_____ *проф. Нікіфоров П.О.*

АНОТАЦІЯ

Романович В.Р. Фондовий ринок, стан і напрямки розвитку в Україні. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2024.

В кваліфікаційній роботі досліджені перспективи розвитку фондового ринку України з урахуванням поточного складу стану національної економіки. Визначені сутність, функції та місце фондового ринку у фінансовій системі держави, проведений аналіз функціонування фондового ринку в умовах фінансової нестабільності економіки України, здійснена оцінка ефективності діяльності фінансових посередників на фондовому ринку України. Також проаналізовані проблеми державного регулювання фондового ринку України та визначені основні напрями підвищення ефективності функціонування та розвитку фондового ринку України.

Ключові слова: фондовий ринок, цінні папери, державне регулювання, банки, фінансові інструменти, інвестори, фондові біржі.

ANOTATION

Romanovych V.R. Stock market, state and directions of development in Ukraine. Manuscript. Qualification work for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 - Finance, banking and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The qualification work examines the prospects for the development of the stock market of Ukraine, taking into account the current state of the national economy. The essence, functions and place of the stock market in the financial system of the state are determined, the functioning of the stock market in the conditions of financial instability of the Ukrainian economy is analyzed, the efficiency of financial intermediaries in the stock market of Ukraine is assessed. The article also analyzes the problems of state regulation of the stock market of Ukraine and identifies the main directions for improving the efficiency of functioning and development of the stock market of Ukraine.

Keywords: stock market, securities, state regulation, banks, financial instruments, investors, stock exchanges.

Романович В.Р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ.....	6
1.1 Суть і структура фондового ринку.....	6
1.2 Роль держави в регулюванні фондового ринку.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	21
2.1 Аналіз сучасного стану фондового ринку в Україні.....	21
2.2 Оцінка операцій банків з цінними паперами на фондовому ринку	31
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ...47	
3.1. Зарубіжний досвід функціонування фондового ринку.....	47
3.2. Проблеми і тенденції розвитку фондового ринку України.....	55
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	65

ВСТУП

Актуальність. На нинішньому етапі розвитку світового співтовариства, фондовий ринок відіграє важливу роль у забезпеченні високого рівня розвитку економіки кожної окремої країни. Як відомо, фондовий ринок України почав формуватися лише після отримання незалежності, знаходиться в стадії розвитку і тому він має багато недоліків і проблем, які потребують подальшого вирішення. Якщо порівнювати український фондовий ринок з світовими фондовими ринками, то він є недостатньо розвинутим, тому вкрай необхідним є здійснення відповідних заходів, спроможних суттєво вплинути на ефективність та темпи його розвитку. Враховуючи наведені аргументи, дослідження сучасних тенденцій і виявлення проблем функціонування фондового ринку України є доволі своєчасним й актуальним.

Огляд праць. Дослідженню проблем розвитку фондового ринку України та його значення для економічного зростання країни приділяється значна увага таких вітчизняних вчених як: Ісхакова О.М., Калюга О.О., Краснова І.В. Проценко К.В., Стовбун А.О., Яковенко Г.С. та ін. Однак, віддаючи належне науковому доробку вітчизняних вчених, варто зазначити, що на сьогодні фондовий ринок є одним з найбільш недооцінених елементів фінансової системи України, у зв'язку з цим потребує детального аналізу і подальших досліджень.

Метою роботи є вивчення теоретичних та практичних аспектів функціонування фондового ринку України. Для виконання такої мети слід реалізувати наступні завдання:

- визначити сутність та структуру фондового ринку;
- сформулювати механізм регулювання фондового ринку;
- провести аналіз сучасного стану фондового ринку в Україні;
- здійснити оцінку ефективності діяльності фінансових посередників на фондовому ринку України;
- розглянути зарубіжний досвід функціонування фондового ринку;

- систематизувати проблеми державного регулювання фондового ринку України;
- вказані на основні напрями підвищення ефективності функціонування та розвитку фондового ринку України.

Об'єктом дослідження виступає національний фондовий ринок.

Предметом дослідження є сукупність практичних та теоретичних аспектів функціонування та регулювання фондового ринку у фінансовій системі держави.

У роботі використано загальні та спеціальні методи дослідження. До загальних можна віднести класифікацію, дедукцію, вивчення нормативних документів тощо. В якості спеціальних, емпіричних, виділено горизонтальний та вертикальний аналіз, коефіцієнтний метод, балансовий метод та інші.

Інформаційною базою є роботи українських та зарубіжних вчених. Окрім цього, важливим елементом числової інформації є статистика від НБУ та НКЦНФР які виступають в ролі мегарегуляторів фінансового сектору, а тому накопичують та розповсюджують значні обсяги даних про поточний стан цієї сфери.

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 61 сторінках. Робота містить 12 таблицю та 14 рисунків, список використаних джерел включає 50 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ

1.1. Суть і структура фондового ринку України

Фондовий ринок є невід'ємною складовою частиною фінансового ринку, який функціонує в рамках загальної фінансової системи країни. Фінансова система складається з різних компонентів і елементів фінансових відносин, які мають свої специфічні особливості у залученні та використанні фінансових ресурсів [13]. Вона також включає відповідний управлінський апарат та нормативно-правову базу.

Поняття «фінансовий ринок» виникло в науковій літературі у другій половині 20 століття. Розвиток теорії фінансових ринків пов'язаний з багатьма дослідниками та економістами. Одним із значущих вчених, який вніс великий вклад у розвиток цієї теорії, був Юджин Фама. У 1970 році він опублікував свою відому роботу про ефективність ринків ("Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work"), де описав ідею ефективного ринку [11].

Основні трактування поняття «фінансовий ринок»:

- ринок, де ціни на фінансові активи повністю відображають всю наявну інформацію. Розрізняють слабку, напівсильну та сильну форми ефективності [16].

- концепція, яка пояснює, що різні учасники ринку можуть мати різний рівень доступу до інформації, що може впливати на ринкові ціни та рішення щодо інвестицій.

- гіпотеза, яка стверджує, що учасники ринку використовують всю доступну інформацію для формування очікувань щодо майбутніх подій [15].

Дослідження фондових ринків привернули увагу багатьох видатних економістів, деякі з яких були удостоєні Нобелівської премії в галузі економічних наук за їх вагомий вклад. Лауреати, які отримали Нобелівську

премію за дослідження, пов'язані з функціонуванням фондових ринків: П. Самуельсон, Г. Марковіц, М. Міллер і Ф. Модільяні, В. Шарп, Р. Мертон та М. Шоулз, Дж. Тобін, Ю. Фама, Л. Петер Хансен і Р. Шиллер.

Сучасна економічна наука не має єдиного підходу до визначення сутності фондового ринку, як об'єкту пізнання. Тому теоретичне дослідження фондового ринку може здійснюватися у двох аспектах.

Фондовий ринок можна розглядати як економічне явище і як економічну категорію. У першому випадку, це означає реальний функціональний аспект ринку, де відбувається торгівля фінансовими інструментами. Він включає механізми ціноутворення, ліквідність, обсяги торгівлі та інші параметри, що відображають стан і динаміку ринку [24].

Також, як економічна категорія, фондовий ринок відображає абстрактне поняття, що визначається певними економічними закономірностями, принципами та моделями. Це включає теоретичні концепції, такі як теорія ефективного ринку, моделі оцінки ризику та прибутковості, інструменти портфельного управління та інші.

Фондовий ринок представляє собою складну і багатогранну систему економічних відносин між учасниками щодо кредитування і співвласності через випуск і обіг цінних паперів [6]. З інституційної точки зору, він складається з сукупності спеціалізованих організацій, таких як біржі і фонди, і правил поведінки, які регулюють випуск і обіг цінних паперів. З відтворюючої точки зору, фондовий ринок є сферою виробництва і обігу цінних паперів, що сприяє акумуляції в них вільних грошових коштів і їх подальшому перерозподілу між різними секторами економіки, що стимулює інвестиційну діяльність.

Класифікації учасників фондового ринку на емітентів, інвесторів і посередників відображає їх роль на ринку з погляду постійних функцій, які вони виконують. Такий підхід дозволяє краще розуміти взаємодію різних груп учасників на ринку.

Емітенти - це суб'єкти, які випускають цінні папери на фондовому ринку для залучення капіталу. Емітентами можуть бути корпорації, державні установи або інші суб'єкти, які видають акції, облігації або інші фінансові інструменти.

Інвестори - це особи або організації, які інвестують свої кошти на фондовому ринку з метою отримання прибутку або зростання капіталу. Інвесторами можуть бути приватні особи, інституційні інвестори (наприклад, пенсійні фонди чи страхові компанії), інвестиційні фонди та інші фінансові установи.

Посередники - це організації, які надають послуги для покупки та продажу цінних паперів на фондовому ринку. До посередників належать брокерські компанії, інвестиційні банки, дилери, які забезпечують ліквідність ринку та допомагають у виконанні торгівельних операцій між інвесторами та емітентами.

Вищезазначені ролі є досить узагальненими і це не дає визначити ширші напрямки поведінки суб'єктів фондового ринку, тому можна класифікувати їх за тим місцем, яке вони займають на ринку. З погляду на це, функціонування суб'єктів фондового ринку можна відобразити схематично (Рис.1.1). Роль учасників фондового ринку обумовлена їхніми цілями. Споживачі намагаються знайти оптимальні інвестиційні можливості, щоб максимально вигідно вкласти свої кошти. Інституційні інвестори накопичують вільні кошти шляхом випуску власних цінних паперів і їхнього розміщення на фондовому ринку. Домогосподарства бажають заощадити та збільшити свої накопичення для фінансової стабільності та досягнення довгострокових цілей [18 с.230]. Торговці виявляють можливості для короткострокового прибутку шляхом купівлі та продажу цінних паперів. Обслуговуючі організації отримують прибуток від надання послуг, пов'язаних з інвестуванням та торгівлею. Регулюючі органи встановлюють правила та контроль для забезпечення прозорості та стабільності ринку, захисту інвесторів та запобігання зловживанням [7].

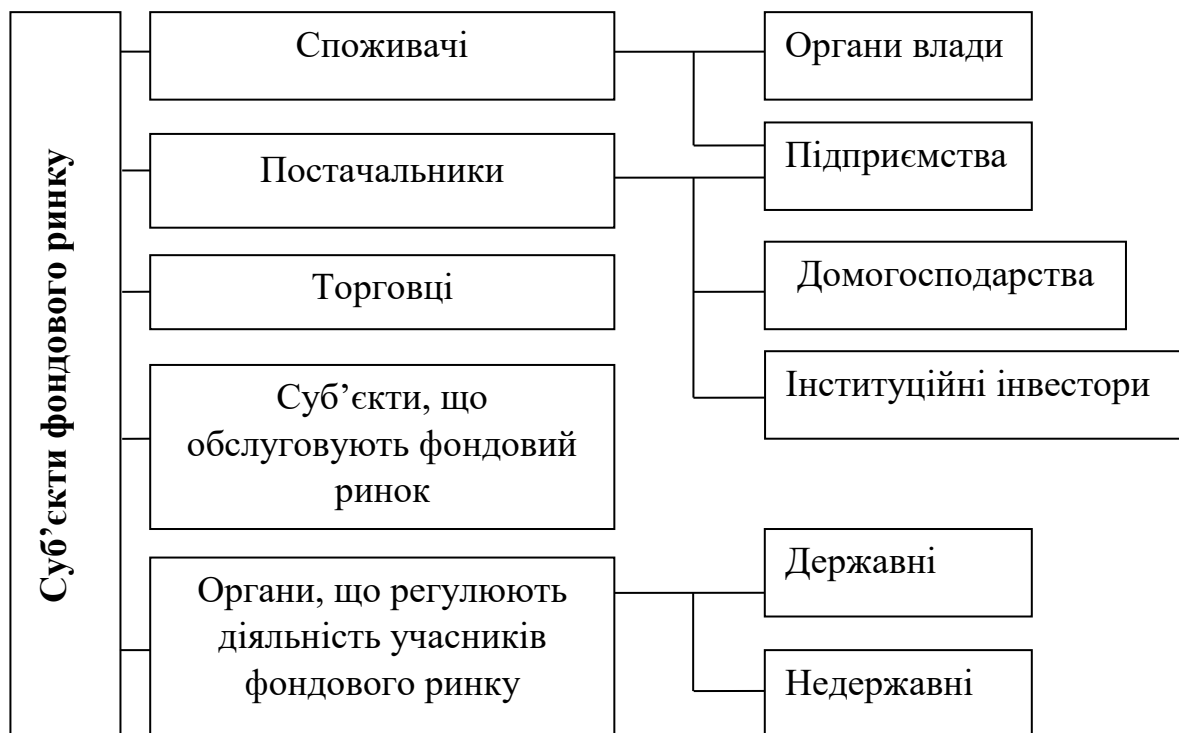

Рис. 1.1. Суб'єкти фондового ринку

Джерело: складено автором на основі [8]

В основному всі учасники фондового ринку, діючи у власних інтересах та прагнучи досягти своїх цілей, все ж мають враховувати суспільно-корисний аспект його функціонування. Основний сенс існує у забезпеченні ефективного розподілу капіталу та привертанні інвестицій у реальний сектор економіки, що сприяє економічному зростанню і інноваціям. Суспільна користь проявляється у створенні умов для фінансування підприємств, розвитку нових технологій, підтримці робочих місць та загальному економічному піднесенні.

Щоб ефективно дослідити стан, розвиток та проблеми фондового ринку для початку потрібно визначити функції та повноту їх виконання.

Функції фондового ринку поділяються на загально ринкові, які є характерними для всіх ринків цінних паперів, і специфічні, що відрізняють фондовий ринок від інших фінансових ринків [29 с.103].

До загально ринкових функцій відносяться комерційна функція, яка забезпечує можливість купівлі-продажу цінних паперів; цінова функція, яка визначає ринкові ціни на цінні папери; інформаційна функція, яка забезпечує

публічний доступ до інформації про компанії і ринкові умови, а також регулююча функція, що контролює дотримання правил і нормативів ринкової діяльності.

Специфічні функції фондового ринку включають перерозподільну функцію, яка дозволяє перерозподіляти капітал між різними секторами економіки і між учасниками ринку, а також функцію страхування цінових та фінансових ризиків, яка надає інструменти для зменшення ризиків, пов'язаних з ціновими коливаннями і фінансовими зобов'язаннями.

Більшість науковців подають свою класифікацію функцій фондового ринку, яку трактують кожен по-різному. До прикладу Ю. Я. Кравченко виділяє три групи функцій: фінансові, загальноекономічні та загальносоціальні [30]. Саме ця класифікація має ширший методологічний характер і охоплює різні аспекти функціонування ринку, але не має більш вузькоспеціалізованих функцій.

Фінансові функції включають операції з капіталом, мобілізацію фінансових ресурсів і забезпечення ліквідності. Загальноекономічні функції охоплюють сприяння економічному зростанню, стимулювання інвестицій та ефективний розподіл ресурсів у різних секторах економіки. Загальносоціальні функції фондового ринку включають забезпечення прозорості, захист інтересів інвесторів та сприяння соціальній стабільності через перерозподіл доходів і багатства.

Аналізуючи фондовий ринок в Україні можна сказати, що більшість проаналізованих функцій наявні в економіці. Велику роль зіграв перехід до ринкової економіки, який свою чергу привів до реформування відносин власності, включаючи приватизацію та роздержавленість. Таким чином, до перерозподільчої функції можна додати роль приватизації в розподілі власності [19]. У класичній ринковій економіці, де більшість власності спочатку знаходиться в приватних руках, ця функція проявляється менш помітно [25]. У перехідній економіці ця функція діє більш інтенсивно, оскільки багато активів

переходять від державної власності до приватної. Цей процес впливає на всі інші економічні процеси, формуючи нові умови для розвитку ринку.

На етапі ринкових реформ, коли економіка переходила до ринкового формату, функція перерозподілу була дуже помітною. Приватизація відбувалася шляхом продажу державних активів приватним інвесторам через аукціони або фондовий ринок. Тим самим фондовий ринок став ключовим механізмом перерозподілу власності.

Основною метою фондового ринку є перерозподіл та забезпечення прав власності. Зміни у власності акцій сприяють появі нових власників інвестицій та стимулюють розвиток ринкових механізмів, що сприяє економічному зростанню [21 с.19,21,28].

Фондовий ринок має складну та багатогранну структуру, яка включає кілька ключових компонентів. Одним з основних елементів є емітенти – компанії, уряди або інші організації, які випускають цінні папери для залучення капіталу. Вони можуть випускати акції, що представляють частку власності в компанії і надають право на частину прибутку у вигляді дивідендів, а також облігації, які є борговими зобов'язаннями з обов'язком виплати інвестору номінальної вартості облігації в певний термін та регулярних відсоткових платежів.

Інвестори можуть бути індивідуальними або інституційними. Індивідуальні інвестори – це приватні особи, які вкладають свої особисті кошти в акції, облігації та інші фінансові інструменти. Інституційні інвестори включають пенсійні фонди, страхові компанії, інвестиційні фонди та хедж-фонди, які керують великими обсягами коштів і здійснюють інвестиції для досягнення певних фінансових цілей [26].

Біржа – це організований ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Вона виконує кілька важливих функцій: забезпечує місце для купівлі-продажу цінних паперів, формує ринкову ціну на основі попиту і пропозиції, забезпечує прозорість торгів та регулювання для захисту інвесторів.

Посередники допомагають інвесторам та емітентам у здійсненні операцій на фондовому ринку. До них належать брокери, які виконують купівлю та продаж цінних паперів за дорученням клієнтів; дилери, які купують та продають цінні папери від свого імені, часто забезпечуючи ліквідність ринку; та інвестиційні банки, які допомагають компаніям у випуску нових акцій та облігацій, забезпечують андеррайтинг та консультування з фінансових питань.

Регулятори забезпечують контроль та нагляд за функціонуванням фондового ринку для захисту інтересів інвесторів та забезпечення стабільності ринку [5]. Основні функції регуляторів включають нагляд за виконанням законодавства, ліцензування брокерських компаній, бірж та інших учасників ринку, розслідування можливих порушень і застосування санкцій до порушників. Приклади таких регуляторів – SEC (Securities and Exchange Commission) у США, FCA (Financial Conduct Authority) у Великобританії, та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) в Україні [10].

Фондовий ринок також поділяється на первинний і вторинний ринки. На первинному ринку нові цінні папери продаються інвесторам вперше, наприклад, під час IPO (первинного публічного розміщення акцій) [5]. На вторинному ринку інвестори купують і продають цінні папери між собою. Найвідоміші вторинні ринки включають такі біржі як Нью-Йоркська фондова біржа (NYSE) та NASDAQ [9]. Ця структура дозволяє забезпечити ефективне функціонування фондового ринку, забезпечуючи доступ до капіталу для емітентів і можливості для інвесторів отримувати прибуток [13].

Отже, фондовий ринок України, як і будь-який інший фондовий ринок, виконує важливу функцію у фінансовій системі країни. Його основна суть полягає в тому, щоб забезпечувати місце для купівлі та продажу цінних паперів, таких як акції та облігації, що дозволяє підприємствам залучати капітал для розвитку, а інвесторам отримувати дохід від своїх вкладень.

1.2. Роль держави в регулюванні фондового ринку

Необхідною складовою системи ринкових відносин є фінансові ринки, основною функцією яких є перехід капіталу від тих, хто має його (вкладники, інвестори) до тих, хто має потребу у капіталі (компанії, уряди). Фінансові ринки дозволяють перетворювати тимчасово вільні капітали на інвестиції, кредити, облігації та інші фінансові інструменти, що сприяє розвитку економіки та забезпечує різноманітні можливості для інвесторів та позичальників [24 с.55-57].

Стабільність фінансових ринків є важливою умовою для збереження спрямованості капіталу на інвестиційну діяльність та уникнення фінансово-спекулятивних ризиків. В умовах економічних криз, таких як фінансові колапси чи перетворення економічних систем, держава виступає стабілізуючим фактором за допомогою фінансових, грошових, кредитних, податкових та бюджетних інструментів економічного управління.

Сучасний стан фондового ринку в Україні показує, що переважна частина капіталу пересувається з метою розподілу, накопичення та спекуляції, частково з елементами незаконної діяльності, а не інвестиційної активності, яка є характерною для розвинених ринкових систем [23]. Активність випуску акцій корпоративних підприємств значно зменшилася через економічні труднощі та політичну нестабільність. Також спостерігається збільшення випуску векселів, що свідчить про зростання зацікавленості в короткострокових фінансових інструментах. Значну частину цінних паперів володіють фізичні особи, більшість з яких отримана в обмін на інвестиції або під час приватизаційних процесів [1].

Відновлення та подальший розвиток ринку цінних паперів в Україні потребує комплексного підходу та зміцнення законодавчої бази. Сприятливі умови для вкладення капіталу, як внутрішнього, так і зовнішнього, є ключовим чинником стимулювання інвестицій в виробничу сферу. Захист інтересів усіх

учасників інвестиційного процесу також є критично важливим для підвищення довіри та прозорості на ринку.

Функціонування фондового ринку в Україні часто зіштовхується з проблемами, заборона на фондову діяльність деяких компаній, свідчить про проблеми з прозорістю та фінансовим управлінням у цих організаціях [11]. Використання цінних паперів у фінансових схемах для ухилення від сплати податків та інші нечесні практики дійсно ставить під загрозу довіру до ринку та його функціонування.

Зміцнення законодавчої бази, ефективний нагляд і контроль за діяльністю бірж та компаній, а також поліпшення умов для інвестицій в реальний сектор економіки є критично важливими кроками для відновлення довіри та стимулювання розвитку фондового ринку в Україні.

Наші спостереження щодо ситуації на фондовому ринку в Україні відображають складність і проблемні аспекти, з якими стикається цей ринок. Справді, слабка законодавча база і недостатній контроль можуть сприяти торгівлі фіктивними акціями та маніпуляціям з цінами, що загрожує не лише довірі до ринку, але й фінансовій стабільності.

Інфраструктура фондового ринку, яка фактично обслуговує виведення активів і ухилення від податків, не сприяє залученню реальних інвестицій в економіку [28]. Ваше зазначення про схемні операції з великими номіналами і низькою відповідальністю їх учасників свідчить про необхідність строгого регулювання і контролю з боку правоохоронних та регуляторних органів [15 с.31].

Регуляторні заходи, спрямовані на підвищення стандартів ринку і перевірку діяльності бірж, є кроком у правильному напрямку для забезпечення чесності та прозорості фінансових операцій [27]. Проте це вимагає системних змін у законодавстві та ефективного виконання регулюючих функцій з урахуванням специфіки українського фондового ринку.

Роль держави у формуванні національного фінансового поля є важливою і розширюється далеко за межі лише створення фінансових інституцій [6].

Держава також відповідає за стимулювання суб'єктів господарської діяльності до здійснення фінансових запозичень та розвитку фінансово-банківського сектору. Це може включати надання фінансових стимулів, створення сприятливих умов, підтримку розвитку фінансових технологій тощо.

Крім того, держава відіграє важливу роль у моніторингу і контролі за діяльністю учасників фінансового ринку та забезпеченні дотримання норм звітності. Це необхідно для забезпечення прозорості, стабільності і довіри до фінансових інституцій.

Щодо Національного банку України (НБУ), він дійсно є головним макроекономічним регулятором, відповідальним за монетарну політику країни. Політика НБУ може значно впливати на економічну ситуацію, включаючи рівень інфляції, процентні ставки, кредитну доступність і загальний економічний розвиток [26].

Спостереження щодо валютного регулювання в Україні відображають складність сучасної економічної ситуації і вплив правил на бізнес та інвестиції [17]. Справді, обмеження щодо вільного обігу капіталу можуть стимулювати нелегальні способи виведення капіталу та негативно впливати на інвестиційний клімат країни.

Міжнародні зобов'язання України щодо вільного руху капіталу, укладені в рамках Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, вимагають відповідних лібералізаційних заходів з боку української влади. Проте, існуюча програма внутрішньої "девалютизації" і потреба у створенні привабливих об'єктів для інвестування та заощадження в українській гривні є ключовими аспектами для зменшення валютного тиску та стабілізації ринкових умов[27].

Необхідність масштабних змін у підходах до валютного контролю, які б забезпечили більшу прозорість та стабільність, є важливим завданням для уряду. Це може включати поліпшення умов для інвестицій, спрощення валютного регулювання та стимулювання внутрішніх інвестиційних проєктів.

Модернізація фондового ринку може відігравати ключову роль у стимулюванні інвестицій та розвитку економіки. Дозволяючи громадянам

інвестувати свої валютні заощадження у надійні зарубіжні активи, можна створити додаткові джерела доходу для інвесторів та сприяти розвитку фінансового ринку в цілому.

Валютний контроль не єдиний інструмент регулювання економічної ситуації. Податкові механізми можуть ефективно впливати на рух капіталу, сприяючи залученню нових інвестицій і розвитку бізнесу. Важливо, щоб система управління була прозорою і досить простою для потенційних інвесторів, що збільшить їхню впевненість у ринку та сприятиме залученню інвестицій.

Історичний досвід підтверджує, що жорстке й непрозоре валютне регулювання може призвести до негативних наслідків для економіки [23]. Тому важливо розвивати механізми, які забезпечать стабільність і привабливість інвестиційного клімату для всіх учасників ринку.

Побудова ефективної системи на застарілому фундаменті діючих норм про валютне регулювання може бути неприйнятним і недостатнім рішенням. Перманентне регулювання правил "тимчасовими заходами" може розхитувати економіку та зменшувати довіру інвесторів до місцевих інвестиційних інструментів та валюти.

Режим обмінного курсу може впливати на економічні тенденції у валютній сфері. Зростання ціни іноземної валюти може призвести до скорочення можливостей споживання імпортних товарів та збільшення споживання товарів місцевого виробництва [19]. Проте, якщо в країні є дефіцит товарів місцевого виробництва, зростання попиту на них може призвести до збільшення їх цін. Ці фактори взаємодіють між собою і впливають на економічну ситуацію.

Фондовий ринок є важливим показником економічної стабільності держави та її потенціалу для інвестицій. Законодавчі параметри, оподаткування та політика бюджетної регламентації фондових операцій визначають фінансове середовище для роботи з цінними паперами. Національний банк та уряд мають

великий вплив на валютний ринок, що визначає його стійкість і привабливість для інвесторів.

Фондові ринки реагують на різні суб'єктивні фактори, які можуть призводити до порушень у їх функціонуванні та руйнівних наслідків для економіки в цілому. Історично сформувалися два основні механізми регулювання фондових ринків: державне (зовнішнє) та саморегулювання (внутрішнє).

Проте в сучасних умовах функціонування фондових ринків цей поділ може бути вузьким і не відображати всі аспекти регулювання. Наприклад, регулювання, яке проводиться біржами, що є основною структурною частиною фондового ринку, а також міждержавна координація та міжнародне регулювання, стають все більш важливими в сучасному світі. Також важливою є увага громадськості до фондових ринків, що може впливати на регулювання [16].

Відповідно до цих змін, пропонується розширені форми механізму регулювання фондових ринків: державне регулювання, саморегулювання, біржове регулювання, міжнародне регулювання та громадське регулювання. Кожна з цих форм має свої особливості та може впливати на ефективність та стабільність фондового ринку.

Державне регулювання фондових ринків є важливим інструментом для впливу на їхню структуру та розвиток з метою досягнення економічних цілей. Основні аспекти розвиваючої функції державного регулювання включають [14]:

- прямий вплив на фондовий ринок: держава може сприяти збільшенню кількості акціонерних товариств на ринку, розширювати обіг цінних паперів та знижувати вартість посередницьких послуг. Це сприяє зростанню ринку та підвищує доступність інвестицій;

- непрямий вплив на фондовий ринок: держава може коригувати свою політику в сферах, що впливають на ринок, наприклад, регулюючи обсяги

кредитування, стимулюючи ліквідність через податкові пільги або знижуючи облікові ставки. Це сприяє залученню інвесторів і підприємств до ринку;

- вплив через загальну економічну політику: держава може підтримувати стабільну макроекономічну ситуацію, керувати обліковими ставками та полегшувати умови для залучення іноземних інвестицій. Це створює сприятливе середовище для розвитку фондового ринку та підвищення його привабливості.

Кожен із цих видів регулювання має свої переваги та обмеження. Прямий вплив може збільшити обсяги ринку, але водночас ризикує спричинити зловживання та спотворення конкуренції. Непрямий вплив дозволяє гнучко реагувати на ринкові умови, але потребує комплексного підходу до регулювання. Вплив через загальну політику може забезпечити стабільність, але вимагає координації з іншими секторами економіки.

Державне регулювання фондових ринків включає в себе не тільки розвиваючу, але й керуючу функцію, яка має забезпечити стабільність і ефективність ринку. Основні види керуючої функції державного регулювання фондового ринку включають розсудливий контроль, захисний контроль, організаційний контроль та структурний контроль [21 с.25].

Розсудливий контроль встановлює для учасників фондового ринку вимоги до адекватності розміру капіталу і створює систему спостережень і забезпечення виконання цих вимог. Він регулює прямі відрахування капіталу, норма яких встановлюється на такому рівні, щоб мати можливість протистояти ринковим кризам, таких як можливий шкідливий вплив у результаті фінансового краху посередника. Захисний контроль встановлює структуру взаємовідносин між посередниками та їх клієнтами, а також малими і великими інвесторами. Особлива увага приділяється розкриттю інформації, прозорості контрактних взаємин і абсолютної відповідальності, заснованої на довірі. Витрати, що виникають тим більше, чим більше ступінь захищеності малого і найменш підготовленого інвестора. Організаційний контроль проводиться для встановлення та функціонування таких організацій, як фондові біржі,

розрахункові палати та системи ринкової інформації. Він направлений на те, щоб, враховуючи змагальність ринку в пропозиції цих послуг, накладати у той же час зовнішні критерії, такі як надійність і технічна підготовленість виробника послуги з метою захисту стабільності системи у цілому. Структурний контроль дозволяє державі керувати обсягом і складом фондового ринку у цілому через такі механізми, як обмеження на діяльність іноземних інвесторів, емітентів, посередників, а також на конкретні фондові інструменти, які можуть виступати предметом купівлі-продажу [12 с.285].

Доцільно також виділити методи державного регулювання фондового ринку, які покликані забезпечити його становлення та ефективне функціонування. До основних методів державного регулювання належать: метод функціонального регулювання, метод фінансового регулювання, інституціональний метод, метод технічного регулювання, метод антикризового регулювання, метод регулювання колективних інвесторів, метод саморегулювання та антимонопольний метод [37]. Функціональний метод орієнтований на виконання конкретних функцій фондового ринку, таких як обіг цінних паперів, контроль за діяльністю учасників ринку тощо. Фінансовий метод включає фінансове регулювання, яке охоплює питання капіталізації, ліквідності та фінансової стійкості учасників ринку. Інституціональний метод орієнтований на створення та підтримку інституцій, що забезпечують функціонування ринку, таких як біржі, депозитарії, клірингові палати. Технічний метод забезпечує технічну готовність та надійність інфраструктури фондового ринку, включаючи системи торгівлі та обліку. Антикризовий метод застосовується для попередження та подолання кризових ситуацій на фондовому ринку, включаючи заходи для стабілізації ринку під час криз. Метод регулювання колективних інвесторів включає регулювання діяльності інституційних інвесторів, таких як пенсійні фонди, інвестиційні фонди, страхові компанії. Метод саморегулювання підтримує розвиток саморегулюючих організацій, які встановлюють стандарти та правила для своїх

учасників. Антимонопольний метод спрямований на забезпечення конкуренції на фондовому ринку та запобігання монополізації [16 с.367].

Отже, держава відіграє ключову роль у регулюванні фондового ринку з метою забезпечення його стабільності, ефективності та захисту інвесторів. Це досягається шляхом встановлення законодавчих актів, нормативних вимог і стандартів, які регулюють діяльність учасників ринку. Державне регулювання спрямоване на забезпечення прозорості, справедливості та ліквідності ринку, а також запобігання фінансовим шахрайствам і зловживанням.

Однак важливо забезпечити баланс між необхідністю регулювання і стимулюванням розвитку ринкових інновацій та конкуренції. Для цього необхідно постійно оновлювати законодавство та адаптувати регулювання до змін у глобальному фінансовому середовищі. Такий підхід сприяє стабільності і впевненості учасників ринку, що сприяє загальному розвитку економіки країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану фондового ринку в Україні

Фондовий ринок - один з ключових елементів функціонування фінансової системи держави, оскільки його ефективна діяльність тісно пов'язана з акумуляцією та перерозподілом тимчасово вільних фінансових ресурсів, а також інвестуванням у пріоритетні сектори економіки. Відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», фондовий ринок вважається складовою частиною ринку капіталу. Сутність ринку цінних паперів полягає у взаємодії між учасниками фондового ринку та правовідносинах між ними, які включають емісію (випуск), обіг, виконання зобов'язань, викуп та облік цінних паперів, включаючи деривативні цінні папери [1].

Операції з цінними паперами здійснюють різні фінансові посередники, включаючи:

1. Банки: комерційні банки надають послуги з купівлі-продажу цінних паперів, а також інвестиційні послуги, в свою чергу інвестиційні банки спеціалізуються на операціях з цінними паперами, включаючи емісію, купівлю-продаж акцій та облігацій. Основні українські банки, що проводять операції з цінними паперами є по-перше, найбільший банк в Україні за обсягом активів та клієнтської бази АТ КБ «ПриватБанк», який займається різними операціями з цінними паперами, включаючи торгівлю державними облігаціями, корпоративними облігаціями та акціями. Банк також пропонує послуги зберігача цінних паперів. По-друге, АТ «Ощадбанк» є одним із найбільших державних банків України і активно працює над підвищенням ефективності своєї діяльності та модернізацією своїх послуг. Банк активно бере участь у ринку державних облігацій України, пропонуючи їх своїм клієнтам, а також здійснює операції з іншими видами цінних паперів та надає послуги зберігача.

По-третє, ще один з провідних державних банків є АТ КБ «Укресімбанк», який займається операціями з державними облігаціями та іншими цінними паперами. Банк також бере участь у випусках облігацій для великих корпоративних клієнтів. АБ «Укргазбанк» займається торгівлею державними облігаціями, корпоративними облігаціями та акціями. Банк також надає послуги зберігача та андеррайтингу для своїх клієнтів.

2. Інвестиційні компанії – це фірми, які спеціалізуються на інвестуванні коштів клієнтів у різні фінансові інструменти, такі як акції, облігації та взаємні фонди. Одна з провідних інвестиційних компаній України є Dragon Capital, яка займається широким спектром операцій з цінними паперами, включаючи торгівлю акціями, облігаціями та деривативами. Компанія також займається корпоративними фінансами, включаючи випуски цінних паперів та консультації щодо злиттів і поглинань. На сьогодні, Dragon Capital залишається одним із лідерів на українському ринку інвестиційних послуг. Компанія активно інвестує в нерухомість та інші активи в Україні, демонструючи стабільне зростання навіть у складних економічних умовах.

3. Брокерські компанії є посередниками, які допомагають клієнтам купувати та продавати цінні папери на біржах. Вони можуть надавати консультації та виконувати торгові операції від імені клієнтів. Універ Капітал – велика брокерська компанія в Україні, що включає торгівлю акціями, облігаціями та іншими фінансовими інструментами. Компанія також надає послуги з управління активами та інвестиційного консалтингу. Нинішній стан Універ Капітал стабільно займає провідні позиції на українському фондовому ринку. Компанія активно працює з індивідуальними та інституційними інвесторами, підтримуючи високу якість послуг та прозорість операцій.

4. Хедж-фонди – це приватні інвестиційні фонди, які використовують різні стратегії для отримання високих прибутків, часто з високим рівнем ризику. Хедж-фонди використовують різні стратегії для інвестування в акції, облігації, валюти та інші активи. Вони часто здійснюють агресивні торгові стратегії з використанням деривативів та важелів. В Україні хедж-фонди не є настільки

поширеними в Україні, як у західних країнах, деякі фонди успішно функціонують і приваблюють високоризикові інвестиції. Ринок хедж-фондів залишається відносно малорозвиненим, але має потенціал для зростання.

5. Пенсійні фонди – це інституційні інвестори, які управляють пенсійними заощадженнями працівників і інвестують ці кошти для забезпечення майбутніх виплат. "Недержавний пенсійний фонд ПриватФонд" - один із найбільших недержавних пенсійних фондів в Україні, який інвестує пенсійні внески в різні фінансові інструменти, включаючи акції, облігації та інші активи. Фонд спрямовує свої інвестиції на забезпечення стабільного доходу для пенсіонерів. Аналізуючи ПриватФонд, можна сказати, що він залишається одним із найбільших недержавних пенсійних фондів в Україні, продовжує залучати нових учасників та інвестувати в різні активи, підтримуючи диверсифікацію портфеля для зниження ризиків.

6. Взаємні фонди об'єднують кошти багатьох інвесторів для купівлі диверсифікованого портфеля цінних паперів. "КІНТО" - компанія з управління активами, яка керує взаємними фондами, що інвестують у широкий спектр фінансових інструментів, таких як акції, облігації та грошові ринки. Компанія надає послуги з управління активами та інвестиційного консалтингу. На цей час, КІНТО залишається одним із провідних керівників активами в Україні, пропонуючи інвесторам диверсифіковані інвестиційні рішення. Компанія активно розвиває свої продукти та залучає нових клієнтів.

7. Страхові компанії інвестують страхові премії в різні фінансові інструменти для забезпечення майбутніх страхових виплат. "АХА Страхування" - велика страхова компанія в Україні, інвестує страхові премії в різні фінансові інструменти, включаючи облігації, акції та нерухомість, для забезпечення фінансової стабільності та можливості виплат страхових випадків. Сьогодні, АХА Страхування (нині частина компанії "ARX") є одним із лідерів на українському страховому ринку. Компанія продовжує активно інвестувати у фінансові інструменти та пропонує широкий спектр страхових продуктів.

8. Венчурні фонди інвестують в стартапи та інші компанії на ранніх стадіях розвитку, часто з високим ризиком, але з потенціалом для високого прибутку. В Україні венчурним фондом, який інвестує в акції стартапи та молоді компанії, зокрема в IT-секторі є "AVentures Capital". Нинішній стан AVentures Capital є одним із провідних венчурних фондів в Україні, активно інвестуючи в технологічні стартапи.

9. Приватні інвестиційні фонди інвестують у приватні компанії, часто з метою реструктуризації або розвитку бізнесу перед його подальшим продажем або виходом на публічні ринки. "Horizon Capital" - приватний інвестиційний фонд, що спеціалізується на інвестуванні в приватні компанії, зосереджуючись на акціях компаній середнього та великого бізнесу. Фонд займається реструктуризацією, розвитком та підготовкою компаній до публічного розміщення акцій або продажу. Нині Horizon Capital залишається одним із найбільших приватних інвестиційних фондів у регіоні, активно інвестуючи в український бізнес.

Фондовий ринок України складається з трьох основних елементів: фондової, товарної і валютної бірж. Діяльність кожного з цих елементів регулюється відповідними законодавчими актами та стандартами. Станом на кінець 2023 року, загальна кількість бірж в Україні становила 555 одиниць, серед яких 104 універсальні біржі, 391 товарна біржа, 24 сільськогосподарські біржі, і 36 інших бірж.

Оцінимо динаміку випусків акцій та облігацій за період з 2016 по 2023 роки, дані наведені у таблиці 2.1 та на рисунку 2.1.

Таблиця 2.1

Обсяг емісії акцій та облігацій підприємств протягом 2016 - 2023 рр.

Роки	Обсяг випуску акцій, млн. грн.	Випуск облігацій обсяг, млн. грн.
2016	145205,33	38297,12
2017	128554,79	12426,54
2018	209361,94	6760,49

Продовж. табл.2.1

2019	324844,24	8350,30
2020	22263,97	15458,53
2021	63539,38	11206,09
2022	32982,80	32949
2023	42884,28	9979,08

Джерело: власне дослідження на основі [1]

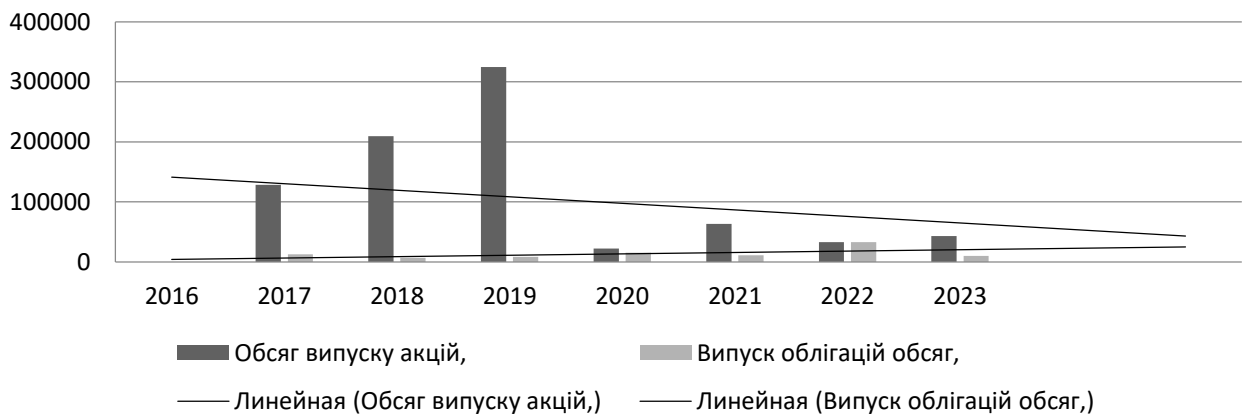

Рис. 2.1 Динаміка обсягу емісії акцій та облігацій підприємств протягом 2016-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [1]

Проаналізувавши обсяг емісії акцій та облігацій підприємств в Україні протягом 2016-2023 років, ми побачили значні коливання в обсягах випуску як акцій, так і облігацій. У 2016 році обсяг випуску акцій становив 145205,33 млн грн, що значно перевищувало обсяг випуску облігацій, який складав 38297,12 млн грн. Наступного року обсяг емісії акцій зменшився до 128554,79 млн грн, тоді як випуск облігацій також зменшився до 12426,54 млн грн.

Період 2018-2019 років характеризувався значним збільшенням обсягів випуску акцій. У 2018 році він досяг 209361,94 млн грн, а у 2019 році цей показник зріс до 324844,24 млн грн. Однак, обсяги випуску облігацій у цей період залишалися на низькому рівні: 6760,49 млн грн у 2018 році та 8350,30 млн грн у 2019 році.

З початком 2020 року обсяги емісії акцій різко зменшилися до 22263,97 млн грн, тоді як обсяг випуску облігацій показав деяке зростання до 15458,53

млн грн. Це може бути пов'язано з економічною невизначеністю та впливом пандемії COVID-19 на фінансові ринки. У 2021 році обсяг випуску акцій зріс до 63539,38 млн грн, але випуск облігацій знову знизився до 11206,09 млн грн.

Наступні роки демонстрували нестабільність на ринку цінних паперів. У 2022 році обсяг випуску акцій знизився до 32982,80 млн грн, тоді як обсяг облігацій зріс до 32949 млн грн. У 2023 році обсяг випуску акцій дещо зріс до 42884,28 млн грн, тоді як обсяг випуску облігацій знову зменшився до 9979,08 млн грн.

Загалом, проведений аналіз динаміки випусків акцій та облігацій за період з 2016 по 2023 роки свідчить про значну нестабільність на українському фондовому ринку. Високі коливання обсягів емісії цінних паперів були спричинені економічними та політичними факторами, а також зовнішніми факторами, такими як пандемія COVID-19 та початок повномасштабного російського вторгнення на територію України в 2022 р.

Далі проведемо аналіз основних гравців фондового ринку України за показником обсягу біржових контрактів на цінні папери за період 2016–2023 років. Результати представлені у вигляді таблиці 2.2 та на рисунку 2.2.

Таблиця 2.2

Обсяг біржових контрактів в розрізі ключових бірж за 2016 - 2023 рр., млн.грн.

Роки	ПФТС	Перспектива	УБ	УМВБ	Інші	Разом
2016	99910,23	496103,96	8588	257,59	24569,60	629429,38
2017	53621,41	224455,51	6692,43	118,67	5883,01	290771,03
2018	95023,54	136296,56	3536,08	21,71	2075,40	236953,29
2019	64344,47	127425,03	13405,45	0	627,55	205802,5
2020	112518,20	127324,98	20992,16	34,94	0,50	260870,78
2021	114757,95	186363,23	3840,18	4,36	0,01	304965,73
2022	131534,53	201455,17	2413,95	6,77	0,00	335410,42
2023	221543,78	217113,06	13290,61	13,12	0,00	451960,57

Джерело: власне дослідження на основі [1]

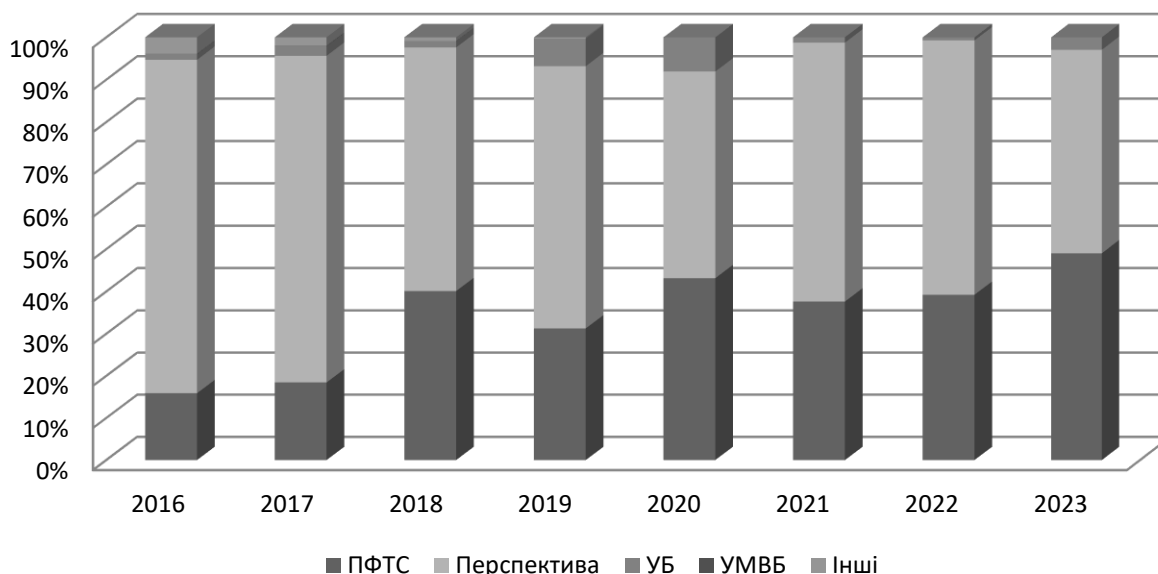

Рис. 2.2 Динаміка обсягу біржових контрактів в розрізі ключових бірж за 2016 - 2023 рр., млн.грн.

Джерело: складено автором на основі [1]

Проведений аналіз обсягів біржових контрактів на ринку цінних паперів України за період 2016-2023 років показує значну варіативність активності різних бірж та загальні тенденції в розвитку ринку. Згідно з представленими даними, основними гравцями на ринку були ПФТС (Професійна фондова торговельна система) та біржа «Перспектива», які стабільно займають лідируючі позиції за обсягами укладених контрактів.

У 2016 році загальний обсяг біржових контрактів становив 629429,38 млн грн, з яких найбільшу частку припадало на біржу «Перспектива» – 496103,96 млн грн, що свідчить про її домінуюче становище на ринку. ПФТС зайняла другу позицію з обсягом 99910,23 млн грн. Інші біржі, такі як УБ (Українська біржа) та УМВБ (Українська міжбанківська валютна біржа), демонстрували значно менші обсяги контрактів.

Протягом наступних років спостерігалася загальна тенденція до зниження обсягів біржових контрактів. У 2017 році загальний обсяг знизився до 290771,03 млн грн, знову ж таки з переважанням біржі «Перспектива»

(224455,51 млн грн) і ПФТС (53621,41 млн грн). З 2018 по 2019 роки загальний обсяг укладених контрактів ще більше скоротився до 205802,5 млн грн у 2019 році.

З початку 2020 року спостерігається відновлення ринку з поступовим зростанням обсягів контрактів. У 2020 році загальний обсяг склав 260870,78 млн грн, а у 2021 році досягнув 304965,73 млн грн. Найбільший приріст обсягів відбувся у ПФТС, яка у 2020 році уклала контрактів на суму 112518,20 млн грн, а у 2021 році – 114757,95 млн грн.

Тренд на зростання продовжився і у 2022 році, коли загальний обсяг біржових контрактів зріс до 335410,42 млн грн, знову з найбільшими частками у ПФТС (131534,53 млн грн) та «Перспективи» (201455,17 млн грн). У 2023 році ринок показав значне зростання до 451960,57 млн грн, що було виражено найвищим показником за аналізований період. Основні гравці залишаються незмінними: ПФТС (221543,78 млн грн) та «Перспектива» (217113,06 млн грн).

За останні роки спостерігається певне зростання активності на фондовому ринку, що відображається у збільшенні обсягів торгів. Для детального аналізу цього явища відобразимо структуру обсягу біржових контрактів організаторів торгівлі за період 2016–2023 років. (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Структура обсягу біржових контрактів організаторів торгівлі протягом
2016 - 2023 рр., %

Роки	ПФТС	Перспектива	УБ	УМВБ	Інші	Разом
2016	15,87	78,82	1,36	0,04	3,90	100,00
2017	18,44	77,19	2,30	0,04	2,02	100,00
2018	40,10	57,52	1,49	0,01	0,88	100,00
2019	31,27	61,92	6,51	0,00	0,30	100,00
2020	43,13	48,81	8,05	0,01	0,00	100,00
2021	37,63	61,11	1,26	0,00	0,00	100,00
2022	39,22	60,06	0,72	0,00	0,00	100,00
2023	49,02	48,04	2,94	0,00	0,00	100,00

Джерело: власне дослідження на основі [1]

Вище представлена динаміка структури обсягу біржових контрактів організаторів торгівлі протягом 2016–2023 років відображає різні тенденції і зміни у розподілі впливових гравців на фондовому ринку України. У 2016 році ПФТС значно збільшив свою частку, в той час як «Перспектива» втратила свою позицію. Проте в наступні роки «Перспектива» почала відновлювати свою частку, а ПФТС поступово зменшував свою домінуючу позицію.

Динаміка цих змін була пов'язана з різними факторами, такими як зміни в стратегії розвитку бірж, кон'юнктура ринку, політична та економічна ситуація в країні. Внаслідок втрати «Перспективою» своєї позиції у 2016 році, яка була пов'язана з рядом внутрішніх проблем у самій біржі, така ситуація на пряму вплинула на її привабливість для інвесторів. З іншого боку, збільшення частки «Перспективи» у 2017 році вказує на успішне вирішення цих проблем і прийняття ефективних заходів для повернення інвесторів [26].

У таблиці 2.4 подано обсяги торгів за видами фінансових інструментів, що також вважається важливим показником функціонування фондового ринку. Розподіл обсягів торгів за різними інструментами допоможе більш детально відобразити популярність та попит на конкретні види активів серед інвесторів.

Таблиця 2.4

Структура обсягу торгів за видами фінансових інструментів за 2016 - 2021рр., %

Роки	Акції	Корпоративний облігації	Урядові облігації України	Похідні	Інші	Разом
2014	4,23	5,37	87,90	1,53	0,97	100,00
2015	2,00	4,68	87,12	2,24	3,96	100,00
2016	0,92	3,98	89,16	0,50	5,44	100,00
2017	2,45	2,97	92,11	2,45	0,02	100,00
2018	0,47	3,94	94,48	1,01	0,10	100,00
2019	0,11	2,87	96,81	0,07	0,13	100,00
2020	0,18	0,28	97,99	0,03	1,54	100,00
2021	0,13	0,53	98,18	0,01	1,14	100,00

Джерело: власне дослідження на основі [1]

Здійснивши аналіз структури обсягу торгів за видами фінансових

інструментів протягом 2016–2021 років, ми відмітили, що за вказаний період, спостерігається зменшення обсягу торгів акціями та корпоративними облигаціями у період з 2016 по 2021 рік. Така динаміка, була пов'язаною зі зміною інвестиційних стратегій і збільшенням інтересу до інших видів фінансових інструментів та частково зі зміною умов на фондовому ринку.

У той же час, спостерігається стабільність у розділі урядових облигацій України, що свідчить про стабільність і довіру до цього виду інвестицій в умовах економічної нестабільності. Також варто звернути увагу на зростання обсягу торгів похідними інструментами, що вказує на збільшений інтерес до фінансових похідних як засобу забезпечення ризику та заробітку на зміні цін на ринку.

Також необхідно провести аналіз торгів за ключовими фінансовими інструментами для бірж ПФТС і Перспектива з 2018 по 2023 (таблиці 2.5 і 2.6).

Таблиця 2.5

Обсяг торгів фінансовими інструментами з розподілом за видами на фондовій біржі ПФТС протягом 2018 - 2023 рр., млн. грн.

Роки	Акції	Корпоративний облигації	Урядові облигації України	Інші	Разом
2018	251,08	5555,30	89216,36	0,80	95023,54
2019	3163,18	3191,9	57988,84	0,55	64344,47
2020	373,93	3823,76	108118,43	202,08	112518,2
2021	254,13	5509,54	108590,73	403,54	114757,94
2022	402,2	817,55	125899,61	4415,17	131534,53
2023	256,68	1221,12	216624,34	3441,64	221543,78
Всього	4701,2	20119,17	706438,31	8463,78	739722,46

Джерело: власне дослідження на основі [1]

Протягом розглянутого періоду 2018-2023 років спостерігався зростаючий обсяг торгів фінансовими інструментами на фондовій біржі ПФТС. За цей період найбільший обсяг торгів припадав на урядові облигації України, що свідчить про високий рівень інвестиційної активності у цьому сегменті ринку. Акції та корпоративні облигації також займали значну частину обсягу

торгів, що вказує на широкий спектр інвестиційних можливостей на фондовій біржі. Загалом, представлена динаміка свідчить про поступове зростання активності на фондовому ринку і збільшення різноманітності інвестиційних можливостей для учасників ринку.

Таблиця 2.6

Обсяг торгів фінансовими інструментами за видами на біржі «Перспектива»
протягом 2018 - 2023 рр. млн. грн.

Роки	Акції	Корпоративний Облігації	Урядові облігації України	Інші	Разом
2018	3,94	2340,48	121747,74	12113,59	136296,56
2019	6,4	2081,47	123859,25	22,67	127425,03
2020	29,96	4654,02	121777,68	65,72	127324,98
2021	0,86	554,5	185602,69	0,00	186363,23
2022	0	66,5	200755,5	394,83	201455,17
2023	4,12	955,79	215696,22	30,11	217113,06
Всього	45,28	10652,76	969439,08	12626,92	995978,03

Джерело: власне дослідження на основі [1]

Протягом розглянутого періоду 2016-2021 років спостерігався загальний зростання обсягу торгів фінансовими інструментами на біржі «Перспектива». Найбільш значиму частку у загальному обсязі торгів становили урядові облігації України, що свідчить про великий інтерес до цього фінансового інструменту серед учасників ринку. Такий розподіл обсягу торгів свідчить про різноманіття фінансових інструментів, доступних на біржі «Перспектива», що сприяє розвитку інвестиційного середовища та залученню різних класів інвесторів.

2.2. Оцінка операцій банків з цінними паперами на фондовому ринку

Інвестиційна сфера для банків вважається однією з ключових сфер їх діяльності. Наше дослідження охоплювало аналіз інвестиційної діяльності ПАТ

КБ «Приватбанк» , АТ «Ощадбанк», АБ «Укргазбанк» та АТ КБ «Укрексімбанк» .

Діяльність інвестиційного сегменту банку ПАТ КБ «Приватбанк» включає не лише купівлю-продаж цінних паперів і операції з їх продажу із зворотним викупом, але й активне управління активами клієнтів. Банк консолідує пакети цінних паперів, здійснює операції з державними цінними паперами та здійснює операції з коштами інвесторів з метою збільшення їх ліквідності та доходності цінних паперів. Крім цього, банк також здійснює консультації з питань інвестування, надає інформаційну підтримку щодо ринків цінних паперів, а також розробляє індивідуальні інвестиційні стратегії з урахуванням фінансових цілей [47]. Ці дії спрямовані на забезпечення оптимальних умов для досягнення фінансового успіху та забезпечення стабільного прибутку. Банк проводить аналіз ринкових умов і ризиків для ефективного управління інвестиційним портфелем. Він також активно взаємодіє з іншими фінансовими установами та регуляторами для забезпечення дотримання всіх законодавчих вимог і стандартів. Це дозволяє банку оптимізувати стратегії інвестування та забезпечувати стабільність та надійність для своїх клієнтів.

Таблиця 2.7

Динаміка портфеля цінних паперів ПАТ КБ «Приватбанк»
за 2021-2023 роки

Показники	2021, млн. грн	2022, млн. грн	2023, млн. грн
- за справедливою вартістю через прибуток/збиток	105 721	108 978	101 035
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	131 341	128 916	119 519
- за амортизаційною вартістю	1023	1858	1723
Всього інвестиційні цінні папери	238 085	239 752	222 277

Джерело: власне дослідження на основі [47]

Аналізуючи динаміку портфеля цінних паперів ПАТ КБ «Приватбанк» (табл.2.7) за останні три роки показав деякі значні зміни у фінансових показниках, які варто розглянути. Зокрема, доходи від інвестиційних цінних паперів через прибуток/збиток зросли з 105,721 млн. грн у 2021 році до 108,978 млн. грн у 2022 році, що свідчить про певне поліпшення в цьому напрямку. Однак у 2023 році цей показник знизився до 101,035 млн. грн, що може вказувати на зміну у доходності або зміну у портфелі інвестицій.

Також варто відзначити, що інші сукупні доходи компанії (за справедливою вартістю через інший сукупний дохід) зменшилися з 131,341 млн. грн у 2021 році до 119,519 млн. грн у 2023 році. Це зниження може свідчити про меншу доходність в інших сегментах бізнесу або зміни в управлінні фінансами компанії.

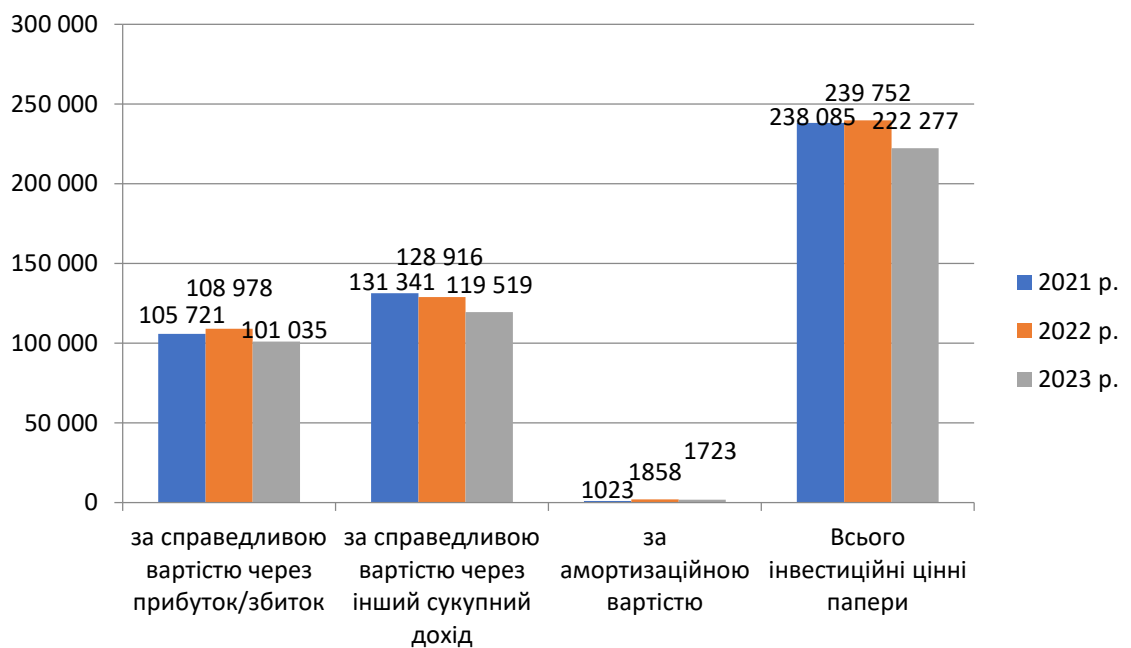

Рис.2.3 Динаміка інвестиційного портфелю ПАТ КБ «Приватбанк» за 2021-2023 роки., млн. грн

Джерело: складено автором на основі [2]

На рис.2.3 також видно, що амортизаційні витрати зросли з 1,023 млн. грн у 2021 році до 1,858 млн. грн у 2022 році, але зменшилися трохи до 1,723 млн.

грн у 2023 році. Це може бути пов'язано з оновленням активів чи змінами відшкодування амортизації за попередні періоди.

Загалом, загальна вартість інвестиційних цінних паперів також зменшилася з 238,085 млн. грн у 2021 році до 222,277 млн. грн у 2023 році. Це може вказувати на зміну стратегії управління інвестиційним портфелем компанії або на вплив зовнішніх факторів на ринку.

Отже, можна зробити висновок, що введення воєнного стану та зниження суверенного рейтингу України суттєво вплинули на управління активами банку. Збільшення у фінансових активах з оцінкою очікуваних кредитних збитків і зміни в структурі заставних активів свідчать про адаптацію стратегій управління ризиками та ліквідністю. Банк виявив здатність ефективно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі шляхом перегляду своєї інвестиційної політики та стратегій управління активами.

АТ "Ощадбанк" виступає одним з найбільших банків в Україні, який надає широкий спектр фінансових послуг, включаючи операції з цінними паперами. Зазначені операції охоплюють різні види діяльності, такі як торгівля державними та корпоративними облігаціями, акціями, а також участь в управлінні інвестиційними портфелями клієнтів. Завдяки значному досвіду на ринку цінних паперів та професійній команді фахівців, Ощадбанк пропонує своїм клієнтам конкурентоспроможні умови для інвестування, допомагаючи їм досягати фінансових цілей та максимізувати доходи. (табл. 2.8).

АТ «Ощадбанк» має високий статус на ринку державних цінних паперів України. Наприкінці 2022 року його портфель державних цінних паперів склав 14658,6 млн. грн., а депозитні сертифікати Національного банку України налічували 1000000 тис. грн. Також було інвестовано в корпоративні облігації на суму 660,14 млн. грн., з яких 51,64 млн. грн. припадає на корпоративні цінні папери, що рефінансуються НБУ.

Таблиця 2.8

Операції з цінними паперами в АТ «Ощадбанк»

Операція	Опис
Торгівля державними облігаціями	Купівля та продаж державних цінних паперів, що забезпечують надійний дохід та мінімальні ризики.
Торгівля корпоративними облігаціями	Операції з облігаціями українських та іноземних компаній, що дозволяють отримувати вищий дохід порівняно з державними паперами.
Торгівля акціями	Купівля та продаж акцій українських та міжнародних компаній з метою отримання капітального доходу.
Управління інвестиційними портфелями	Розробка та реалізація індивідуальних інвестиційних стратегій для клієнтів з урахуванням їх фінансових цілей та ризикових уподобань.
Консультаційні послуги	Надання професійних консультацій з питань інвестування та управління активами.
Аналітика та дослідження	Проведення ринкових досліджень та аналізу для надання клієнтам актуальної інформації щодо інвестиційних можливостей.

Джерело: власне дослідження на основі [4]

В аналізі виявлено, що АТ «Ощадбанк» надав фінансову підтримку понад 4,5 тис. бізнес-клієнтам. Загальна сума нових кредитних угод склала 7,3 млрд грн, з яких 3,6 млрд грн було спрямовано на підтримку сільськогосподарських підприємств. За аналізований період спостерігалось зростання кредитного портфеля в усіх сегментах бізнесу: мікро-, малий та середній бізнес.

АТ «Ощадбанк» виступає досвідченим учасником ринку цінних паперів та надає широкий спектр послуг фізичним та юридичним особам на підставі ліцензій Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Банк регулярно складає бізнес-плани, що дозволяє досягати стратегічних цілей в умовах змін зовнішнього середовища та фактичних результатів розвитку [3].

Згідно з фінансовою звітністю АТ «Ощадбанк», у 2023 році доходи від вкладень у цінні папери склали 327430,5 тис. грн, а витрати - 52450,1 тис. грн.

Аналіз функціонування відділу вкладень у недержавні цінні папери департаменту корпоративного бізнесу АТ «Ощадбанк» виявив, що він зосереджується на декількох основних напрямках.

По-перше, банк активно керує портфелем цінних паперів, орієнтованим на продаж та до погашення. По-друге, банк відповідає за керування іпотечним

покриттям звичайних іпотечних облігацій в рамках угоди, укладеної з Державною іпотечною установою ще у 2008 році. Він відслідковує стан іпотечних активів, здійснює контроль за виконанням емітентом грошових зобов'язань за облігаціями та захищає інтереси власників облігацій. По-третє, банк забезпечує розрахунки з учасниками інвестиційних фондів [8].

АТ «Ощадбанк» надає різноманітні інвестиційні послуги за Генеральним договором, включаючи брокерські та дилерські операції з державними та недержавними цінними паперами. Тарифи на ці послуги варіюються: для військових ОВДП брокерські послуги не тарифікуються, а для інших ОВДП стягується комісія в розмірі 0,1% від суми договору. На вторинному ринку для фізичних осіб встановлений тариф у 0,05% від суми договору, але не менше 2500 грн. Брокерські послуги з недержавними цінними паперами також мають градацію залежно від суми договору

За період 2021 – 2023 рр., динаміка інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» мала наступний вигляд (рис. 2.4 – рис. 2.6)

Рис.2.4 Динаміка інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2021 р.,

млн. грн

Джерело: складено автором на основі [2]

Проведений аналіз динаміки інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2021 рік показує, що основні зміни відбулися в сегменті державних боргових цінних паперів. За справедливою вартістю через прибутки/збитки короткострокові державні боргові цінні папери зросли до 197 млн грн, у той час як середньострокові та довгострокові державні боргові цінні папери зазнали значного збільшення до 3 236 млн грн і 54 575 386 млн грн відповідно. Зростання справедливої вартості через інший сукупний дохід було зафіксовано для середньострокових та довгострокових державних боргових цінних паперів до 6 094 568 млн грн і 2 006 502 млн грн відповідно.

У сегменті корпоративних боргових інструментів показник залишився стабільним, а обсяги інвестицій у ці облигації лишалися незначними. Загальний портфель інвестицій залишився на високому рівні, досягнувши 80 000 047 млн грн - це вказує на стабільну позицію банку на фондовому ринку та його зацікавленість у різноманітних інвестиційних інструментах.

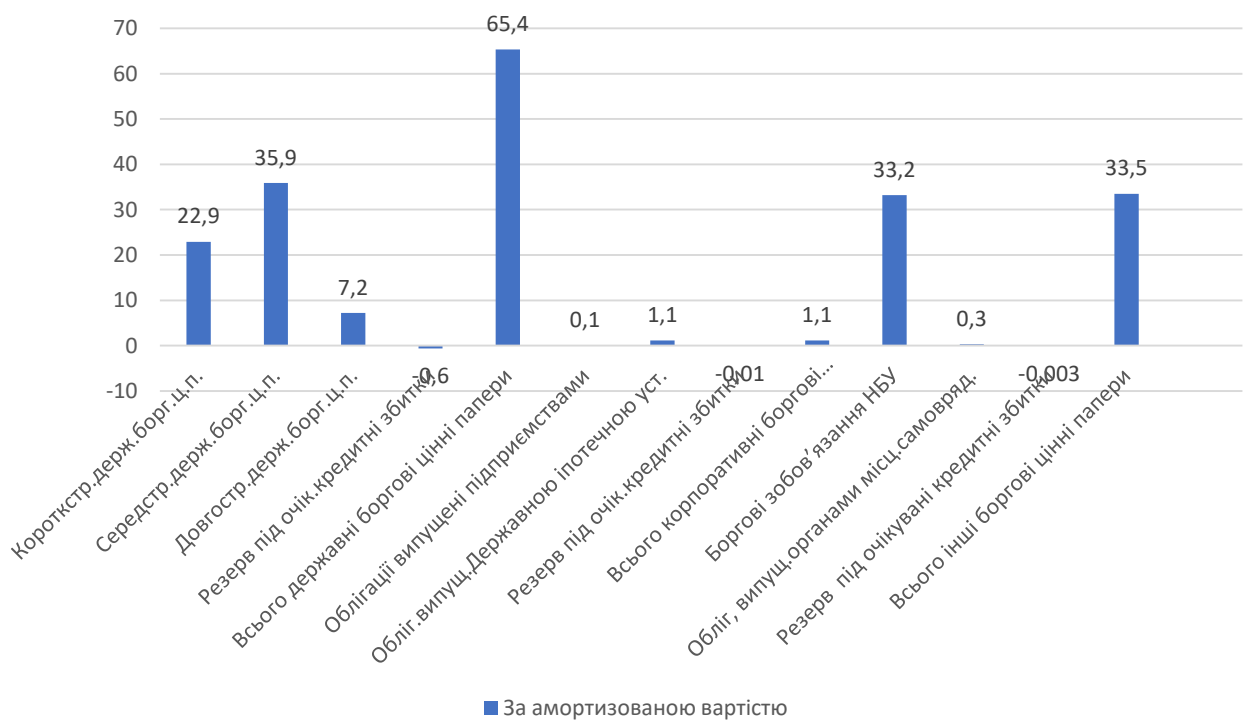

Рис.2.5 Динаміка інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2022 р.,
млн. грн

Джерело: складено автором на основі [2]

Динаміка структури інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2022 рік показує, що державні боргові цінні папери продовжують залишатися основним компонентом портфелю, займаючи значну частину вартості. Довгострокові державні боргові цінні папери є найбільш значущими з цього погляду, складаючи майже 52% вартості портфелю за справедливою вартістю через прибутки/збитки.

Серед корпоративних боргових інструментів, облігації випущені підприємствами та Державною іпотечною установою є найбільш вагомими, становлячи близько 1% від загального портфелю. Ці дані свідчать про обережний підхід банку до інвестування у корпоративний сектор.

Боргові зобов'язання перед Національним банком України також мають значний вплив на структуру портфелю, що відображає значимість співпраці банку з регулятором фінансового ринку.

Щодо дольових цінних паперів, акції компаній становлять близько 0,7% від загальної вартості портфелю, що свідчить про обмежений обсяг участі в корпоративному секторі.

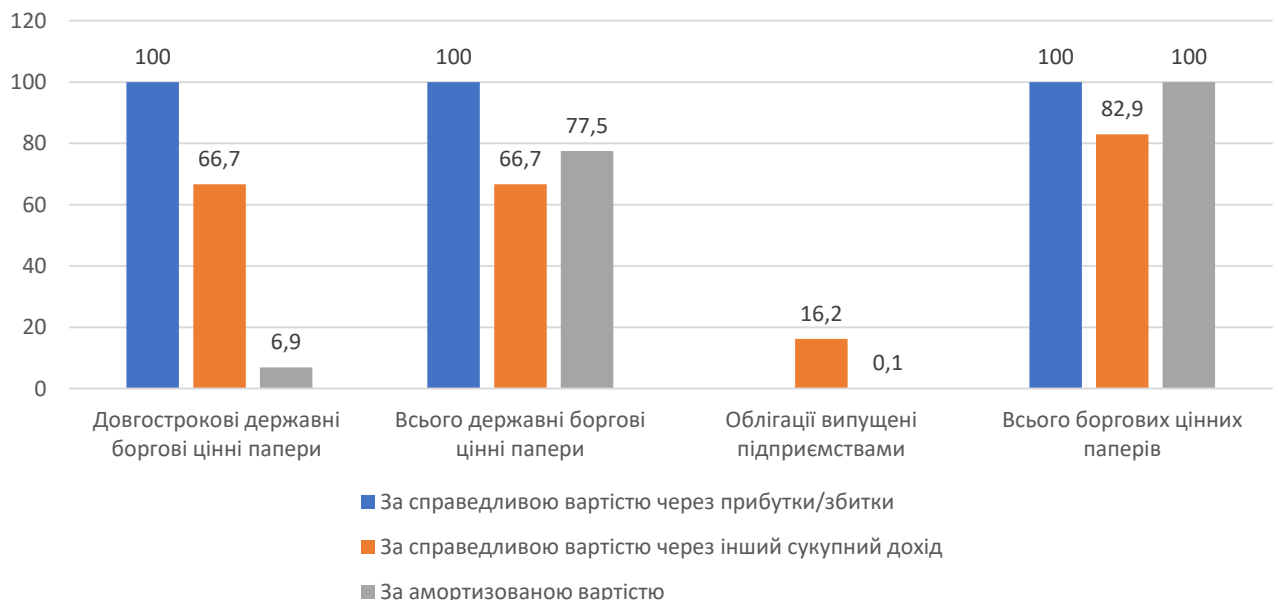

Рис.2.6 Динаміка інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2023 р.,

млн. грн

Джерело: складено автором на основі [2]

Загалом, структура інвестиційного портфелю відображає збалансований підхід банку до розміщення активів на фондовому ринку з акцентом на державні цінні папери та обережним відношенням до корпоративних інструментів.

За 2023 рік інвестиційний портфель АТ «Ощадбанк» складався переважно з державних боргових цінних паперів, з вагою 100 млн. грн за амортизованою вартістю. У портфелі також були корпоративні боргові інструменти та боргові зобов'язання НБУ. Найбільш значний ресурс був спрямований у середньострокові та довгострокові державні облігації. Акції компаній та інші дольові цінні папери займали меншу частку портфелю.

На наступному етапі ми дослідили динаміку структури інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за аналогічний період, а результати відобразили на рисунках 2.7 – 2.9.

Інвестиційний портфель АТ «Ощадбанк» у 2021 році складається з різних видів боргових цінних паперів та зобов'язань, що відображає його стратегію диверсифікації та управління ризиками. Найбільшу частку в портфелі займають середньострокові державні боргові цінні папери, які становлять 36%. Цей вид цінних паперів був привабливим завдяки своїй стабільності та помірному рівню ризику, що дозволяє отримувати надійні доходи протягом середнього періоду часу.

Друге місце за часткою в портфелі займають боргові зобов'язання Національного банку України (НБУ), що складають 33%. Висока частка цього інструменту свідчить про прагнення банку до підтримання високого рівня ліквідності та зниження кредитного ризику, оскільки зобов'язання НБУ, як правило, вважаються дуже надійними. Короткострокові державні боргові цінні папери займають 23% від загального портфелю. Вони забезпечують високу ліквідність та дозволяють оперативно реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Використання таких цінних паперів може бути частиною стратегії управління активами для забезпечення швидкого доступу до коштів.

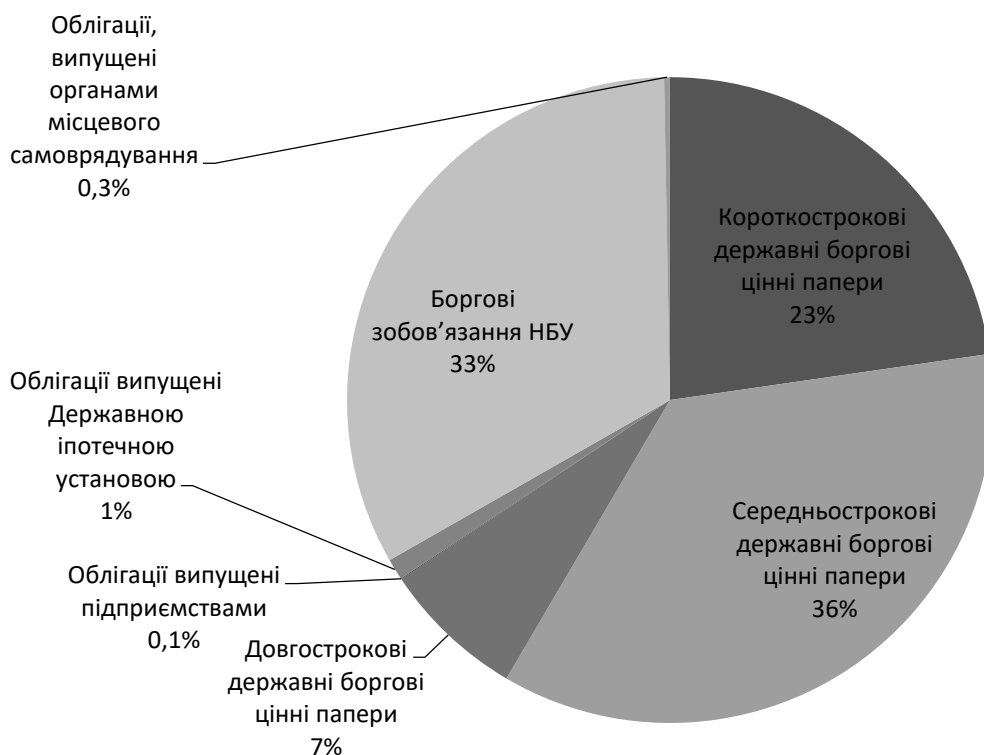

Рис. 2.7 Структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк», 2021 р., %

Джерело: складено автором на основі [2]

Довгострокові державні боргові цінні папери складають 7% портфелю. Вони забезпечують довготривалу стабільність доходів, хоча й мають вищий рівень ризику через триваліший період до погашення. Проте, їх менша частка у портфелі свідчить про обережний підхід банку до інвестування у довгострокові активи. Найменшу частку займають облігації, випущені Державною іпотечною установою, що становлять лише 1% - це було зумовлено специфічними ризиками та меншою ліквідністю таких облігацій порівняно з іншими інструментами.

Представлена структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» за 2021 р., демонструє збалансований підхід до інвестування, зосереджуючись на забезпеченні стабільності та ліквідності, а також диверсифікації ризиків. Такий

розподіл активів дозволив банку ефективно управляти своїм капіталом та підтримувати фінансову стійкість в умовах мінливого ринкового середовища.

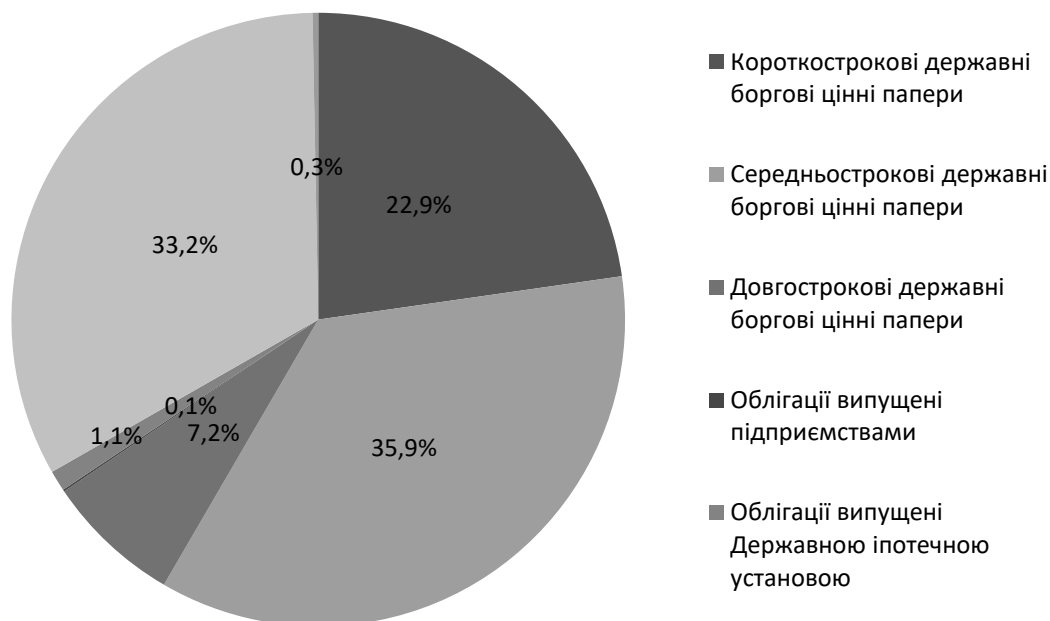

Рис. 2.8 Структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк», 2022 р., %

Джерело: складено автором на основі [2]

Інвестиційний портфель АТ «Ощадбанк» у 2022 році відобразив різноманітність фінансових інструментів та стратегію банку щодо збереження балансу між доходністю та ризиками. Найбільшу частку в портфелі становлять середньострокові державні боргові цінні папери, що займають 35,9%. Цей вид цінних паперів характеризується помірним рівнем ризику та стабільною доходністю, що робить їх привабливими для інвесторів, які прагнуть досягти оптимального співвідношення ризику і доходу в середньостроковій перспективі.

Другу за величиною частку займають боргові зобов'язання Національного банку України (НБУ), які становлять 33,2% від загального портфелю. Висока частка цих зобов'язань свідчить про надійність та ліквідність даного інструменту, оскільки зобов'язання НБУ вважаються одними з найбезпечніших на ринку. Короткострокові державні боргові цінні папери займають 22,9% портфелю. Їх використання дозволяє банку зберігати високу

ліквідність та швидко реагувати на зміни в ринковій кон'юктурі, що виступало важливим аспектом у сучасному нестабільному економічному середовищі [17].

Довгострокові державні боргові цінні папери займають 7,2% портфеля. Такий тип цінних паперів забезпечує стабільні доходи на довгий період, але через тривалий термін погашення він має вищий рівень ризику. Незначна частка таких паперів свідчить про обережний підхід банку до довгострокових інвестицій. Облігації, випущені підприємствами, складають лише 0,1% портфеля, що вказує на невеликий інтерес банку до корпоративних облігацій, можливо, через підвищений ризик або нижчу ліквідність порівняно з державними цінними паперами.

Облігації, випущені Державною іпотечною установою, займають 1,1% портфеля - це специфічний вид інвестицій, що було пов'язано з певними ризиками та нижчою ліквідністю, проте вони все ж присутні в портфелі для додаткової диверсифікації. Облігації, випущені органами місцевого самоврядування, складають 0,3% портфеля. Їхня незначна частка свідчить про обмежені можливості та про бажання банку інвестувати в цей вид цінних паперів, що мають специфічні ризики, пов'язані з місцевими бюджетами.

Загалом, структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» у 2022 році демонструвала прагнення до забезпечення стабільності та ліквідності, а також диверсифікації ризиків через інвестування в різні види боргових цінних паперів. Такий підхід дозволив банку ефективно управляти своїм капіталом і підтримувати фінансову стійкість в умовах мінливого ринкового середовища.

Інвестиційний портфель АТ «Ощадбанк» у 2023 році демонстрував значні зміни в порівнянні з попередніми роками, що відображає адаптацію банку до нових економічних умов та ринкових викликів. Найбільшу частку в портфелі займають середньострокові державні боргові цінні папери, які становлять 64,1%. Така значна частка цього виду цінних паперів свідчить про прагнення банку до стабільних і прогнозованих доходів, а також до зниження ризиків за рахунок інвестицій у надійні державні інструменти.

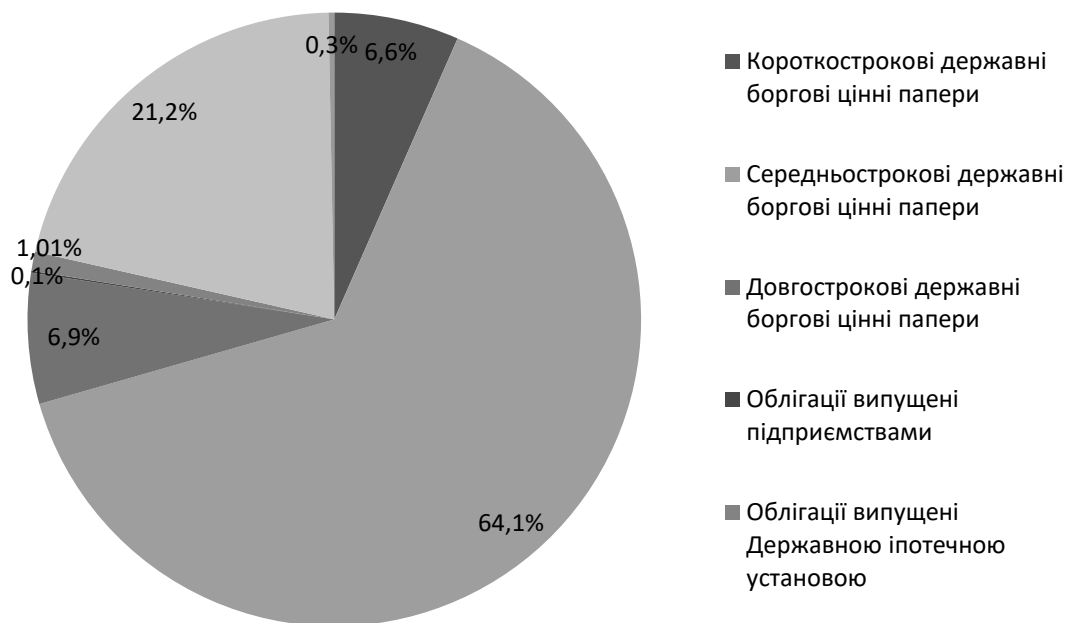

Рис. 2.9 Структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк», 2023 р., %

Джерело: складено автором на основі [2]

Другу за величиною частку займають боргові зобов'язання Національного банку України (НБУ), які складають 21,2% від загального портфелю. Хоча ця частка зменшилася порівняно з попередніми роками, вона все ще є значною, що підкреслює важливість підтримання ліквідності та безпечності інвестицій. Короткострокові державні боргові цінні папери займають лише 6,6% портфелю - це суттєве зниження порівняно з попередніми роками свідчило про зменшення потреби банку в надзвичайно ліквідних активах та про зміну ринкових умов, які впливають на привабливість короткострокових інвестицій.

Довгострокові державні боргові цінні папери становлять 6,9% портфелю, що виражені незначним збільшенням порівняно з минулим роком, вказали на стабільний підхід до довгострокових інвестицій, який забезпечує стабільний дохід на тривалий період, хоча й пов'язаний з вищими ризиками.

Облігації, випущені підприємствами, залишаються незначною часткою портфелю, становлячи 0,1%. Такий низький показник відображає обережний підхід банку до інвестицій у корпоративні цінні папери, які були більш ризикованими та менш ліквідними [38]. Облігації, випущені Державною

іпотечною установою, складають 1,01% портфеля, таке незначне вказувало на певне покращення умов та частково на стратегічне рішення банку для додаткової диверсифікації портфеля.

Облігації, випущені органами місцевого самоврядування, займають 0,3% портфеля, що відображає стабільний підхід до інвестицій у цей вид цінних паперів. Незначна частка свідчить про обмежену привабливість або більший ризик таких інструментів порівняно з державними борговими паперами [4].

Загалом, структура інвестиційного портфелю АТ «Ощадбанк» у 2023 році демонструвала фокус на середньострокові державні боргові цінні папери, що забезпечує стабільність та передбачуваність доходів, при цьому підтримуючи значну частку в безпечних зобов'язаннях НБУ. Портфель зберіг диверсифікованість, хоча й має чіткий нахил до державних цінних паперів, що відповідає стратегії банку щодо мінімізації ризиків та забезпечення фінансової стійкості в умовах мінливого ринкового середовища.

АТ КБ «Укресімбанк» та АБ «Укргазбанк» пропонують різноманітні операції з цінними паперами. АТ КБ «Укресімбанк» здійснює купівлю та продаж державних, муніципальних та корпоративних облігацій, акцій та інших цінних паперів. Вони також надають інвестиційне консультування, депозитарні послуги, організують підписку на цінні папери та виконують операції з похідними інструментами. АТ КБ «Укресімбанк» продовжує активно оперувати з цінними паперами, але зіткнувся з певними викликами, що призвели до зниження балансової вартості інвестиційних паперів та визнання збитків від їх переоцінки. Незважаючи на це, банк збільшує обсяги торгівлі цінними паперами та активність в операціях зі свопами [49].

АБ «Укргазбанк» спеціалізується на операціях з державними облігаціями внутрішньої державної позики, корпоративними облігаціями та акціями українських компаній. Вони надають послуги з інвестування в цінні папери, депозитарні послуги, а також консультують клієнтів з питань інвестицій та ризиків на фінансових ринках. Банк продемонстрував значний ріст інвестицій у цінні папери, які збільшились у два рази відносно попереднього року.

Основними складовими портфеля стали депозитні сертифікати Національного банку України, крім того, значну частину склали облігації внутрішньої державної позики, облігації Державної іпотечної установи, муніципальні облігації та облігації підприємств. Збільшення інвестицій у цінні папери, що свідчить про активну інвестиційну стратегію банку, спрямовану на розширення фінансового портфеля та оптимізацію доходів при мінімізації ризиків. АБ «Укргазбанк» демонструє активну стратегію інвестування, особливо у державні та депозитні сертифікати НБУ, що забезпечують надійність та стабільність доходів. Значне збільшення загального обсягу інвестицій вказує на посилення фінансової позиції банку та його можливості ефективно управляти портфелем цінних паперів. Зміни у структурі інвестицій відображають адаптацію банку до ринкових умов та оптимізацію портфеля з метою збільшення доходів при мінімізації ризиків[48].

Отже, щодо інвестиційної діяльності АТ «Ощадбанк», ПАТ КБ «Приватбанк», АБ «Укргазбанк» та АТ КБ «Укресімбанк» відображає їхню стратегічну орієнтацію на різнобічне управління активами та максимізацію доходності для клієнтів. Ці чотири банки активно займаються торгівлею цінними паперами, управлінням інвестиційними портфелями та наданням консультаційних послуг.

АТ «Ощадбанк» і АБ «Укргазбанк» відзначаються високим рівнем експертизи в операціях з державними та корпоративними облігаціями, забезпечуючи стабільність і надійність своїм клієнтам. АТ КБ «Укресімбанк» і ПАТ КБ «Приватбанк» активно використовують широкий спектр інструментів для максимізації доходності цінних паперів, включаючи управління активами клієнтів та активну торгівлю державними цінними паперами.

Всі чотири банки демонструють гнучкість у стратегічному плануванні та здатність ефективно реагувати на зміни у фінансовому ринку, підтверджуючи свою лідерську позицію на ринку інвестиційних послуг в Україні. Вони пропонують клієнтам професійний підхід до управління активами та надійні

умови для інвестування, що робить їх ключовими гравцями у фінансовому секторі країни.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід функціонування фондового ринку

Міжнародний фондовий ринок вважається ключовим елементом світової фінансової системи, його трансформація відіграє значну роль у впливі на глобальну економіку. Цифрові технології, що змінюють його функціонування, стають особливо важливими в сучасних умовах. Диджиталізація світового фондового ринку сприятиме прискоренню проведення операцій, збільшенню торгових оборотів, зменшенню трансакційних витрат та миттєвому доступу до актуальної інформації та ринкових даних у реальному часі. В таблиці 3.1 та на рисунку 3.1 згруповано дані про капіталізацію міжнародних фондових ринків протягом періоду з 2018 по 2022 рік.

Таблиця 3.1

Капіталізація міжнародних фондових ринків протягом
2018–2022 рр.

Фондовий ринок	Період дослідження				
	2018	2019	2020	2021	2022
Американський	30 964	36 486	34 208	42 212	49 916
Азіатсько-Тихоокеанський	24 442	31 266	25 952	28 934	36 153
Європа та Африка	15 640	19 409	21 972	21 692	24 323
Разом	71 046	87 161	82 133	92 838	110 392

Джерело: власне дослідження на основі [3]

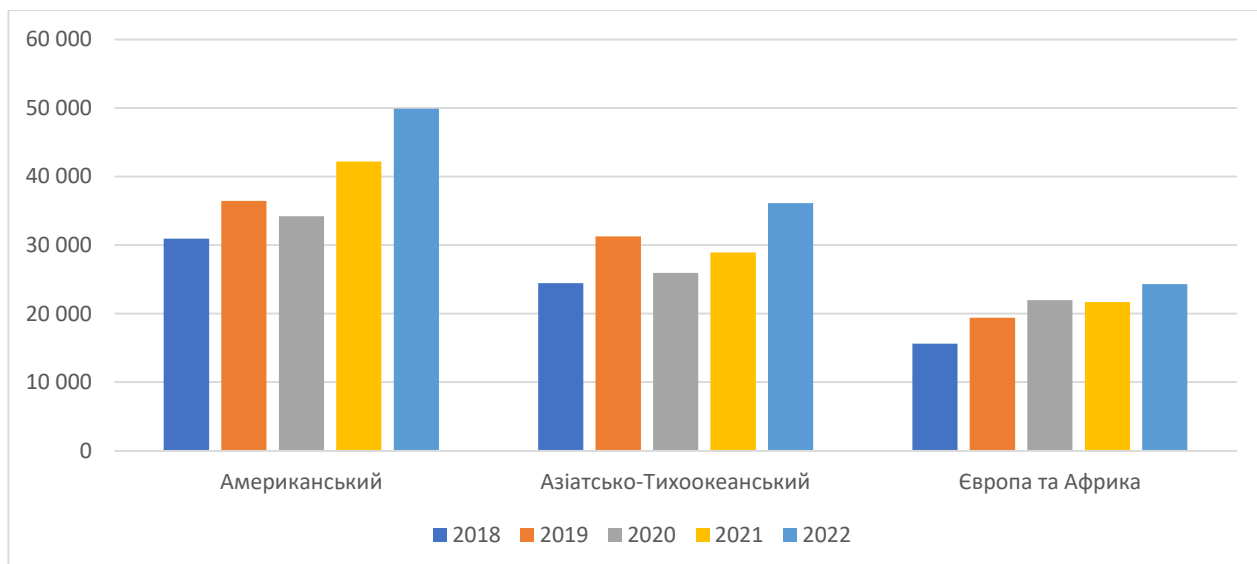

Рис. 3.1 Динаміка капіталізації міжнародних фондових ринків протягом 2018-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [48]

Протягом періоду з 2018 по 2022 рік капіталізація міжнародних фондових ринків показала зростання загалом. Американський ринок відзначився найбільшими обсягами капіталізації, з постійним ростом протягом усього періоду, що вказує на його стабільність та привабливість для інвесторів. Азіатсько-Тихоокеанський ринок також по сайт національної комісії фондового казав значний ріст, особливо помітний у 2022 році. Європейський та африканський ринки також демонстрували певне зростання, хоча менш значне порівняно з іншими регіонами [27]. Загальна капіталізація міжнародних фондових ринків значно зросла протягом цього періоду, відображаючи загальне підвищення інтересу та активності на світових фінансових ринках.

Фондові біржі, як ключовий елемент світового фондового ринку, перебувають у стані постійної динаміки. Сучасні умови характеризуються нестабільністю, але водночас і потенціалом для розвитку. Тренди на фондових ринках визначаються загальними глобальними процесами та швидкістю інтеграції цифрових технологій. Ринкова капіталізація Топ-100 компаній світу, як показано в таблиці 3.2 та на рисунку 3.2, відображає динаміку їхньої стабільності та зміни протягом періоду з 2015 по 2023 рік.

Таблиця 3.2

Топ-10 фондових бірж світу з найбільшою капіталізацією у 2022 році [39]

Ринок	Місце в рейтингу	Біржа	Обсяг капіталізації, млрд. дол. США		Роки існування	Кількість компаній, які розміщують свої цінні папери
			2018	2022		
Американський	1	New York Stock Exchange	19573	26232	228	2450
	2	NASDAQ	7779	19060	49	3094
	9	Toronto Stock Exchange	2134	2608	154	1586
Азіатсько-Тихоокеанський	4	Tokyo Stock Exchange	5145	6718	138	2316
	3	Shanghai Stock Exchange	4367	6975	30	1079
	5	Hong Kong Stock Exchange	3168	6130	129	1893
	7	Shengshen Stock Exchange	3423	5238	33	1479
Європа, Африка, Близький Схід	8	London Stock Exchange	3935	4045	219	3115
	6	Euronext	4393	5444	20	1359
	10	Frankfurt Stock Exchange	2262	2284	435	3840

Джерело: власне дослідження на основі [4]

У 2022 році Топ-10 фондових бірж світу, що мають найбільшу капіталізацію, відображають домінуючі фінансові центри та ключові ринки інвестування. На першому місці розташовується New York Stock Exchange (NYSE), з обсягом капіталізації, що складає 26232 мільярди доларів США у 2022 році, що свідчить про його вагомість та вплив на світові фінанси. Наслідуює за ним NASDAQ, який також демонструє значне зростання у капіталізації з часом [8]. Третє місце посідає Shanghai Stock Exchange, що відображає розвиток фінансового ринку у Китаї та його роль у світовій економіці. На Азіатсько-Тихоокеанському ринку слід зазначити значну роль Tokyo Stock Exchange та Hong Kong Stock Exchange, які займають четверте та п'яте місця відповідно. Ці

ринки відіграють ключову роль у регіональній економіці та забезпечують важливу платформу для інвестування в Азійському регіоні [7]. На Європейському, Африканському та Близькосхідному ринках виокремлюються London Stock Exchange, Euronext та Frankfurt Stock Exchange, які відіграють ключову роль у фінансовій системі Європи та її інтеграції на світовому ринку.

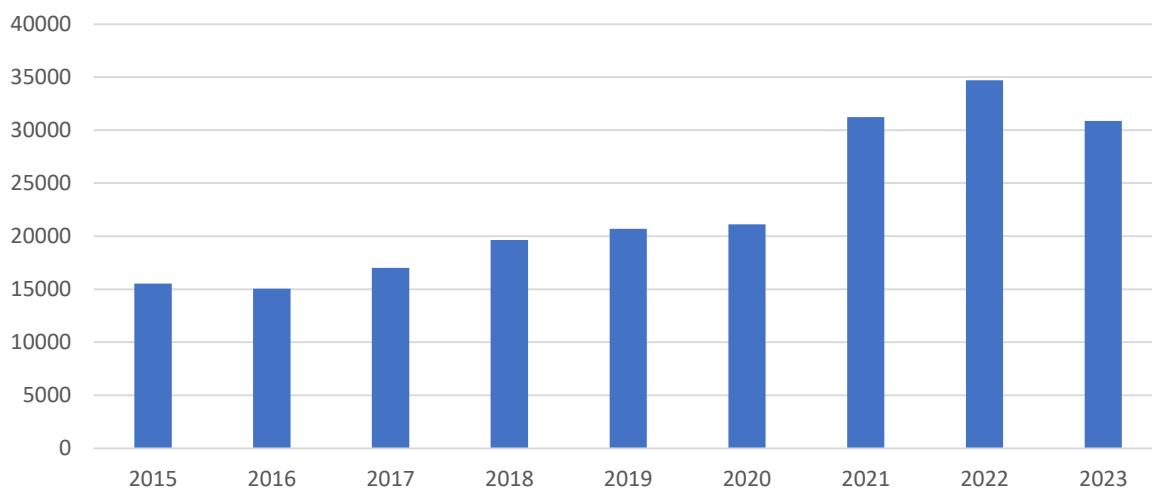

Рис. 3.2 Ринкова капіталізація Топ-100 компаній світу, протягом 2015–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [49]

Протягом періоду з 2015 по 2023 рік ринкова капіталізація Топ-100 компаній світу демонструє значне зростання. У 2015 році капіталізація становила 15 520 мільярдів доларів США, а в наступному році знизилася до 15 058 мільярдів доларів. Однак, починаючи з 2017 року, спостерігається стійке зростання: до 16 999 мільярдів доларів у 2017 році та 19 629 мільярдів доларів у 2018 році.

У 2019 році капіталізація продовжила зростати і досягла 20 702 мільярдів доларів, а в 2020 році – 21 109 мільярдів доларів. Найбільш помітне зростання відбулося у 2021 році, коли капіталізація різко піднялася до 31 232 мільярдів доларів, що, ймовірно, було спричинено відновленням ринків після пандемії COVID-19 та значними інвестиціями в технологічний сектор. У 2022 році

ринкова капіталізація зросла до 34 714 мільярдів доларів, досягнувши свого піку за аналізований період. Однак, у 2023 році вона знизилася до 30 869 мільярдів доларів, що може відображати корекцію ринку після періоду значного зростання.

Рисунок 3.3 надає подробиці щодо капіталізації Топ-100 компаній за регіонами протягом 2013–2023 років, вказавши на особливості розвитку різних ринкових сегментів у цей період часу.

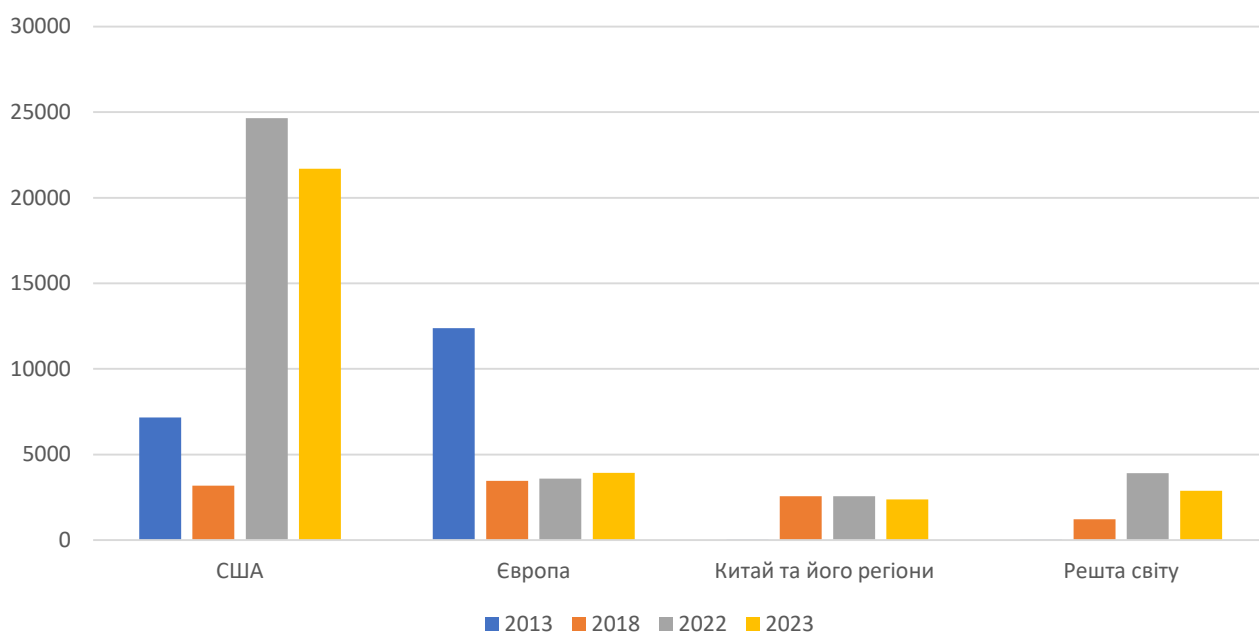

Рис. 3.3 Ринкова капіталізація Топ-100 компаній за регіонами, протягом 2013–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [50]

Протягом періоду з 2013 по 2023 рік ринкова капіталізація Топ-100 компаній за регіонами показує значні зміни, що відображають глобальні економічні тенденції та регіональну динаміку. У США капіталізація різко зросла з 7 156 мільярдів доларів у 2013 році до 24 654 мільярдів доларів у 2022 році, що підкреслює домінування американських компаній на світовому ринку. Однак, у 2023 році капіталізація трохи знизилася до 21 686 мільярдів доларів, що може бути результатом ринкової корекції.

У Європі ринкова капіталізація значно знизилася з 12 387 мільярдів доларів у 2013 році до 3 470 мільярдів доларів у 2018 році, але згодом почала зростати, досягнувши 3 930 мільярдів доларів у 2023 році - це свідчить про поступове відновлення європейського ринку після значного спаду. Капіталізація компаній Китаю та його регіонів зростає з 3,5 мільярда доларів у 2013 році до 2 562 мільярдів доларів у 2018 році, залишаючись майже стабільною на рівні 2 556 мільярдів доларів у 2022 році. У 2023 році капіталізація знизилася до 2 369 мільярдів доларів, що може вказувати на економічні виклики в регіоні.

Решта світу показала значне зростання ринкової капіталізації з 4,5 мільярда доларів у 2013 році до 3 915 мільярдів доларів у 2022 році. У 2023 році капіталізація знизилася до 2 885 мільярдів доларів, що також може відображати загальну ринкову корекцію. За цей десятирічний період, США залишаються лідером за ринковою капіталізацією, тоді як Європа демонструє відновлення після значного спаду. Китай та його регіони, а також решта світу, також показують значні зміни, відображаючи економічну нестабільність та регіональні виклики

На рис. 3.4 зображена ринкова капіталізація Топ-100 компаній за секторами, протягом 2018–2023 рр.

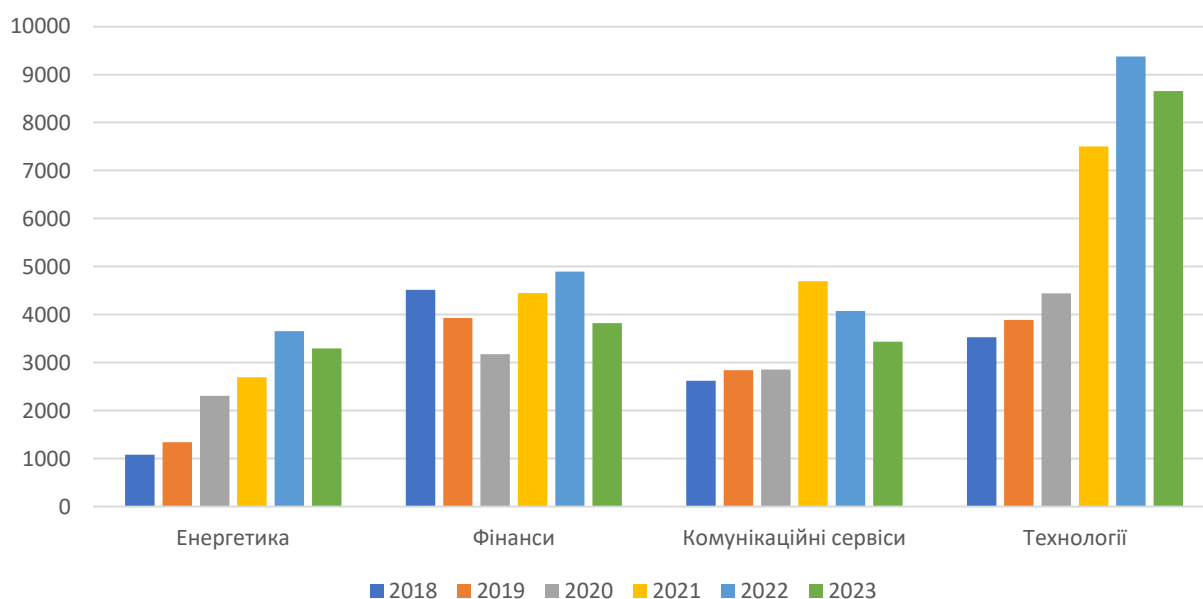

Рис. 3.4 Ринкова капіталізація Топ-100 компаній за секторами, протягом 2018–2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [50]

Протягом періоду з 2018 по 2023 рік ринкова капіталізація Топ-100 компаній за секторами демонструє значну динаміку та зміни, що відображають розвиток різних галузей та їх вплив на світову економіку.

Сектор енергетики показав стійке зростання капіталізації, збільшившись з 1 081 мільярда доларів у 2018 році до 3 655 мільярдів доларів у 2022 році. Однак, у 2023 році капіталізація дещо знизилася до 3 292 мільярдів доларів, що може бути пов'язано з волатильністю ринків та змінами у світовій енергетичній політиці.

Фінансовий сектор спочатку зазнав зниження капіталізації з 4 516 мільярдів доларів у 2018 році до 3 176 мільярдів доларів у 2020 році. Проте у 2021 році він відновився до 4 447 мільярдів доларів, досягнувши 4 897 мільярдів доларів у 2022 році. У 2023 році капіталізація знову знизилася до 3 822 мільярдів доларів, що може свідчити про нестабільність у фінансовому секторі.

Сектор комунікаційних сервісів також зазнав значних змін, зрісши з 2 621 мільярда доларів у 2018 році до 4 698 мільярдів доларів у 2021 році. Проте у 2022 році капіталізація знизилася до 4 075 мільярдів доларів, а у 2023 році – до 3 436 мільярдів доларів, що відображає складнощі та виклики, з якими стикається цей сектор.

Сектор технологій показав найстрімкіше зростання капіталізації, збільшившись з 3 529 мільярдів доларів у 2018 році до 9 380 мільярдів доларів у 2022 році. У 2023 році капіталізація трохи знизилася до 8 654 мільярдів доларів, але все ж залишилася найвищою серед усіх секторів, що підкреслює важливість технологій у сучасній економіці та їхній значний вплив на світовий ринок.

Загалом, ці дані відображають значний розвиток технологічного сектора, волатильність у фінансовому та комунікаційному секторах, а також стабільне зростання в енергетичному секторі.

У табл. 13 представлено основні аспекти функціонування «фондових бірж майбутнього».

Таблиця 3.3

Основні аспекти функціонування «фондових бірж майбутнього»

Приклад	Характеристика
Нові альтернативні джерела доходу	- Монетизація з необроблених трансакційних каналів, перевірених історичних даних та аналітичних моделей. - Платформи хостингу додатків для фінтеху та інших учасників екосистеми. - Окремий, невеличкий сегмент бірж, які надають лістингові послуги для найменших компаній. - Прямий доступ до ринку, орієнтований на певні сегменти клієнтів.
Клієнтський досвід майбутнього	- Інтуїтивно зрозуміла та безперешкодна взаємодія з клієнтами, орієнтована на модель «як у роздрібній торгівлі». - Доступ у будь який час, будь де, з будь якого пристрою.
Удосконалені та автоматизовані елементи керування	- Автоматизований операційний контроль, що підтримується сучасними інформаційними панелями, які дозволяють на випередження виявляти та знижувати ризики.
Поєднання ручної та машинної праці	- Взаємодія людських та цифрових ресурсів для виконання основних операцій у великих масштабах та з високою точністю.
Фокус на продуктах нового покоління	- Фокус на цифровому лістингу, торгівлі та інструментах. - Фокус на діджиталізації фізичних активів за допомогою токенизації.

Джерело: власне дослідження на основі [31 с.111].

Підсумовуючи наведене, можна впевнено сказати, що впровадження цифрових інновацій у ринок цінних паперів допоможе зменшити кількість ручних операцій та критичних помилок, що підвищить довіру інвесторів. Зокрема, поява цифрових облігацій має потенціал покращити ціноутворення фінансових інструментів, зробивши їх більш доступними для широкого кола інвесторів.

3.2. Проблеми і тенденції розвитку фондового ринку України

Фондовий ринок відіграє ключову роль у розвитку економіки будь-якої країни, забезпечуючи ефективний механізм для залучення капіталу та інвестування. В Україні розвиток фондового ринку має особливе значення, враховуючи необхідність модернізації економіки, підтримки підприємницької активності та залучення іноземних інвестицій. Однак, на шляху розвитку фондового ринку в Україні існують численні проблеми, які потребують системного підходу до їх вирішення.

З одного боку, український фондовий ринок стикається з викликами, такими як низька ліквідність, недостатня довіра інвесторів, зарегульованість та обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу. З іншого боку, існують перспективні тенденції, які можуть сприяти його зростанню, включаючи цифровізацію, розвиток інституційних інвесторів, інтеграцію з європейськими ринками та підвищення фінансової грамотності населення [40].

Розуміння основних проблеми та тенденції розвитку фондового ринку в Україні, є важливими для аналізу поточного стану ринку та напрямків його розвитку в майбутньому. Досліджуючи ці аспекти, можна окреслити ключові кроки, необхідні для створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання економічного зростання в Україні.

На шляху до ефективного розвитку фондового ринку стоїть низка суттєвих проблем, які гальмують його прогрес. Однією з основних перешкод є недосконалість законодавчо-нормативної бази. Відсутність чітких та прозорих правил гри створює невизначеність для інвесторів та учасників ринку, що у свою чергу знижує рівень довіри до фондового ринку [35 с.40-42] Діючі нормативні акти часто не відповідають сучасним викликам та потребам ринку, що ускладнює ефективне функціонування фінансових інструментів.

Ще однією значною проблемою є низький рівень поінформованості населення про роботу фондового ринку. Більшість громадян не розуміють

принципів функціонування ринку, не володіють достатніми знаннями про інвестиції та ризики, пов'язані з ними. Це призводить до того, що потенційні інвестори утримуються від участі у ринку, віддаючи перевагу більш зрозумілим і звичним способам збереження та примноження своїх заощаджень.

Крім того, існують невисокі шанси для компаній вийти на ринок IPO (Initial Public Offering - первинне публічне розміщення акцій) [34]. Цей процес є складним та витратним, що робить його недоступним для багатьох підприємств. Також на ринку існує недостатня кількість інституційних інвесторів, що обмежує можливості залучення капіталу для компаній.

Всі ці фактори разом створюють складні умови для розвитку фондового ринку, перешкоджають його росту та знижують його конкурентоспроможність на міжнародній арені. Для подолання цих проблем необхідно здійснити комплексні заходи, спрямовані на вдосконалення законодавства, підвищення фінансової грамотності населення та створення сприятливих умов для залучення інвесторів і виходу компаній на IPO [35,36].

Крім вищезгаданих проблем, на розвиток фондового ринку негативно впливає також відсутність належної інфраструктури. Недостатня кількість біржових майданчиків, слабкий розвиток інституту фінансових посередників, таких як брокерські та інвестиційні компанії, ускладнюють доступ до ринку для багатьох учасників. Це створює додаткові бар'єри для торгівлі та знижує ліквідність ринку.

Інша важлива проблема полягає у недостатньо розвиненій системі захисту прав інвесторів. Інвестори повинні мати впевненість у тому, що їхні права будуть захищені, а будь-які порушення з боку емітентів чи посередників будуть своєчасно виявлені та виправлені. Відсутність ефективних механізмів контролю та регулювання підриває довіру до ринку, що, в свою чергу, знижує обсяги інвестицій.

Також варто зазначити про низьку культуру корпоративного управління у багатьох компаніях. Недостатня прозорість фінансової звітності, нехтування принципами корпоративної етики та конфлікти інтересів знижують

привабливість компаній для потенційних інвесторів [32 с.93]. Підвищення стандартів корпоративного управління є необхідним кроком для зміцнення довіри до ринку та залучення капіталу.

Фінансова криза та нестабільність економічної ситуації також чинять значний вплив на розвиток фондового ринку. Економічні шоки, девальвація валюти та інші макроекономічні фактори можуть спричиняти значні коливання на ринку, що створює додаткові ризики для інвесторів.

Вирішення цих проблем потребує координації зусиль з боку уряду, регуляторних органів, бізнес-спільноти та освітніх установ. Необхідно проводити реформи, спрямовані на удосконалення законодавчої бази, розвиток інфраструктури, підвищення фінансової грамотності та культури корпоративного управління. Тільки за умови комплексного підходу та спільних дій можна забезпечити стійкий та ефективний розвиток фондового ринку, що стане важливим інструментом для залучення інвестицій та підтримки економічного зростання країни [37].

Останні події, які стали переломними для української економіки в цілому - це пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення на територію нашої країни, які суттєво вплинули на розвиток фондового ринку, погіршивши і без того складну ситуацію. Нижче наведені основні проблеми, з якими зіткнувся фондовий ринок під час цих криз[33, 34]:

1. Пандемія COVID-19

1.1.Економічний спад:

- Різке зниження економічної активності та скорочення ВВП;
- Зростання безробіття, що знижує купівельну спроможність населення.

1.2.Нестабільність ринку:

- Значні коливання на ринку через невизначеність щодо майбутнього розвитку подій;
- Зменшення інвестиційної активності через страх втрат.

1.3.Проблеми з ліквідністю:

- Відтік капіталу з ринку через паніку серед інвесторів;
- Зниження обсягів торгівлі акціями та іншими цінними паперами.

1.4.Регуляторні виклики:

- Необхідність швидкого впровадження антикризових заходів для підтримки ринку;
- Обмеження, введені для боротьби з пандемією, вплинули на функціонування фінансових інститутів.

1.5.Зниження довіри:

- Зростання недовіри до ринку через економічні проблеми та невизначеність;
- Погіршення фінансового стану компаній, що торгуються на фондовому ринку.

2. Війна в Україні

2.1.Руйнування інфраструктури:

- Знищення фізичної та фінансової інфраструктури внаслідок бойових дій;
- Втрата доступу до деяких регіонів і ринків.

2.2.Економічний колапс:

- Значне падіння економічної активності;
- Втрата багатьох бізнесів та робочих місць.

2.3.Підвищений ризик:

- Зростання ризиків для інвесторів через військову агресію;
- Висока волатильність ринку через геополітичні ризики.

2.4.Фінансові втрати:

- Відтік іноземних інвестицій;
- Знецінення активів компаній.

2.5.Правові та регуляторні виклики:

- Необхідність адаптації регуляторних норм до умов війни;
- Проблеми з виконанням контрактів та захистом прав інвесторів.

2.6.Соціальні та гуманітарні наслідки:

- Вплив на рівень життя населення, зменшення споживчого попиту;
- Збільшення витрат держави на оборону та гуманітарну допомогу, що зменшує можливості для інвестицій у ринок.

Для відновлення та розвитку фондового ринку в Україні необхідні комплексні заходи, включаючи стабілізацію політичної та економічної ситуації, підтримку інфраструктури, покращення регуляторного середовища та залучення іноземних інвесторів.

Держава має відігравати активну роль у регулюванні фондового ринку України. Контроль і нагляд за діяльністю учасників ринку є ключовими елементами цього регулювання [44]. Це допомагає забезпечити виявлення та запобігання порушенням законодавства на ринку цінних паперів.

Зазвичай, державні органи відповідальні за регулювання фондового ринку включають у себе фінансові комісії або управління, які встановлюють правила та норми для учасників ринку та здійснюють нагляд за їх виконанням [43]. Це може включати реєстрацію учасників ринку, надання ліцензій, контроль за дотриманням правил торгівлі та дисциплінарні заходи у разі порушень [41].

Потрібно також звернути увагу на важливість впровадження ефективної системи моніторингу та аналізу ризиків на ринку, щоб вчасно виявляти потенційні загрози для фінансової стабільності та приймати відповідні заходи для їх запобігання.

Правильне регулювання фондового ринку сприяє стабільності та довірі від інвесторів, що в свою чергу може сприяти розвитку фінансової системи та економіки в цілому.

Зазвичай у таких умовах, як пандемія та війна, інвестори шукають захист у більш стабільних активах або зменшують акцент на ризиковані інвестиції. Ринкова нестабільність і геополітичні турбулентності можуть призвести до коливань цін на фондовому ринку. Владні рішення, економічні показники та інші фактори також впливають на динаміку фондового ринку.

На сьогоднішній день фондовий ринок в Україні проходить через кілька важливих тенденцій.

Таблиця 3.4

Тенденції розвитку фондового ринку в Україні

	Тенденції	Опис
1.	Зростання обсягів торгів	Обсяги торгів на фондовому ринку України зростають, що свідчить про зростання інтересу до інвестицій. Особливо активними є торги на акціях провідних компаній та облігаціях.
2.	Розвиток нових інструментів	На фондовому ринку з'являються нові інструменти, такі як деривативи, ETF (фонди зі спільним інвестуванням) та інші інноваційні продукти, які розширюють можливості для інвесторів.
3.	Зміна інвестиційних стратегій	Інвестори все більше уваги приділяють довгостроковим інвестиціям, а також соціально відповідальним інвестиціям (ESG), що впливає на вибір активів та розподіл портфеля.
4.	Роль регулятора	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) активно працює над вдосконаленням регуляторної бази, що забезпечує стабільність та прозорість ринку [45].
5.	Міжнародна інтеграція	Україна прагне до інтеграції свого фондового ринку в міжнародне співтовариство, зокрема через участь у регіональних ініціативах та програмах співпраці з іншими країнами.
6.	Технологічні інновації	Впровадження сучасних технологій у фондовій торгівлі, таких як електронна торгівля, блокчейн та штучний інтелект, сприяє покращенню ефективності та зниженню витрат.

Джерело: власне дослідження на основі [36 с.59-63]

Для поліпшення тенденцій та вирішення проблем на українському фондовому ринку необхідно вжити комплексних заходів, спрямованих на підвищення прозорості, довіри, розвитку інфраструктури, здійснення регуляторних реформ, залучення іноземних інвесторів, підвищення фінансової грамотності населення та розвиток нових фінансових інструментів [42].

Перш за все, слід підвищити рівень корпоративного управління, що включає прозорість фінансової звітності та чітке розмежування повноважень між керівними органами компаній. Запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності допоможе інвесторам краще розуміти фінансовий стан компаній та зменшити ризики інвестування.

Далі, необхідно модернізувати біржові платформи для забезпечення надійної та ефективної торгівельної інфраструктури, яка здатна залучити більше учасників ринку. Розвиток розрахунково-клірингових систем зменшить ризики невиконання угод та підвищить довіру до ринку.

Важливо також здійснити регуляторні реформи, спрямовані на покращення регуляторної бази, спрощення процедур виходу на ринок та зменшення бюрократичних перешкод [27]. Забезпечення ефективного нагляду за ринком та введення механізмів захисту прав інвесторів сприятиме підвищенню їх довіри до ринку.

Створення привабливого інвестиційного клімату потребує поліпшення макроекономічної стабільності та забезпечення сприятливих умов для інвесторів. Розширення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями дозволить отримати підтримку та консультації від міжнародних експертів, що сприятиме розвитку ринку.

Підвищення фінансової грамотності населення та освітні програми мають ключове значення для розвитку фондового ринку[44]. Просвітницька робота серед населення допоможе підвищити обізнаність про можливості та ризики інвестування, а навчання професіоналів ринку підвищить їх кваліфікацію та професіоналізм.

Розвиток нових фінансових інструментів також є важливим кроком. Введення нових продуктів, таких як деривативи, та інші фінансові інструменти, забезпечить диверсифікацію інвестиційних можливостей. Підтримка стартапів та венчурного капіталу створить умови для розвитку інноваційних компаній та залучення інвестицій у цей сектор.

Загалом, реалізація цих заходів сприятиме розвитку українського фондового ринку, підвищить його конкурентоспроможність та привабливість для інвесторів.

ВИСНОВКИ

Фондовий ринок є складним і багатогранним явищем, яке можна розглядати з різних аспектів. Це система економічних відносин між суб'єктами, виражена через купівлю-продаж цінних паперів. Ця система включає взаємодію між інвесторами, емітентами та посередниками, що забезпечують обіг цінних паперів. Фондовий ринок складається з сукупності організацій, таких як біржі, брокерські компанії, клірингові центри та регуляторні органи.

Фондовий ринок є сферою виробництва і обігу капіталу, що забезпечує фінансування для компаній та можливості для інвесторів. Він представляє собою складну систему з високим рівнем цілісності і завершеності. Його розвиток є важливим елементом інфраструктури економіки. Ефективне функціонування ринкового механізму забезпечує прозорість та стабільність економіки.

Таким чином, розуміння фондового ринку як складної системи допомагає сприяти економічному розвитку, приймати обґрунтовані інвестиційні рішення та сприяти ефективному розподілу ресурсів.

Проведений аналіз сучасного стану фондового ринку в Україні свідчить про його динамічний розвиток, попри виклики, з якими стикається економіка країни. Основними чинниками, що впливають на ринок, є політична нестабільність, економічні труднощі та регуляторні зміни. Однак, незважаючи на ці перешкоди, український фондовий ринок поступово адаптується до нових умов і демонструє потенціал для зростання, особливо з огляду на інтеграцію з міжнародними фінансовими ринками та впровадження цифрових технологій.

Оцінка операцій банків з цінними паперами показала, що банки активно залучаються до торгівлі цінними паперами, що є важливим аспектом їхньої діяльності. Ці операції забезпечують ліквідність на ринку, сприяють диверсифікації банківських активів та створюють додаткові джерела доходу. Проте, значна частина операцій концентрується на державних облігаціях, що

свідчить про обмеженість ринку корпоративних цінних паперів та потребу в його подальшому розвитку.

Зарубіжний досвід функціонування фондового ринку демонструє, що стабільність і прозорість регуляторного середовища, а також активне впровадження цифрових технологій є ключовими факторами успіху. Розвинені ринки, такі як США, Європа та Азія, мають добре розвинену інфраструктуру та широкий спектр фінансових інструментів, що забезпечує високий рівень довіри інвесторів і значну ліквідність. Важливо зазначити, що інтеграція найкращих практик з міжнародного досвіду та адаптація їх до українських реалій може сприяти зміцненню та розвитку національного фондового ринку.

У підсумку, для подальшого розвитку українського фондового ринку необхідно зосередити увагу на покращенні регуляторної бази, стимулюванні торгівлі корпоративними цінними паперами та активному впровадженні сучасних технологій, враховуючи міжнародний досвід і адаптуючи його до специфіки української економіки.

Фондовий ринок України переживає складний період, що характеризується як численними викликами, так і перспективами для зростання. Основні проблеми включають низьку ліквідність ринку, обмежену кількість інструментів для інвестування, а також недостатню прозорість та надійність регуляторної системи. Політична нестабільність і економічні кризи також негативно впливають на розвиток фондового ринку.

Однак, попри ці труднощі, існують певні позитивні тенденції. Зокрема, інтеграція України у світові фінансові ринки, впровадження нових технологій, таких як блокчейн, та підвищення фінансової грамотності населення сприяють зростанню інтересу до інвестування. Важливими кроками є також реформування законодавчої бази та покращення корпоративного управління.

Для подальшого розвитку фондового ринку України необхідно зосередитися на підвищенні довіри інвесторів, розширенні спектру фінансових інструментів, та зміцненні регуляторної інфраструктури. Створення стабільного

економічного середовища та залучення іноземних інвестицій є ключовими завданнями для забезпечення стійкого розвитку ринку.

Таким чином, майбутнє фондового ринку в Україні залежить від комплексного підходу до вирішення існуючих проблем та активного впровадження інноваційних рішень, що сприятимуть його стабільному зростанню і інтеграції у глобальні фінансові системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АТ КБ «Укрексімбанк» – URL: <https://www.eximb.com/ua/bank/financial-information/financial-report/> (дата перегляду: 10.06.2024).
2. АТ «Ощадбанк». URL: <https://www.oschadbank.ua/finansova-zvitnist> (дата перегляду: 10.06.2024).
3. Асоціація банків України. – URL: <http://aub.org.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
4. Бабич А. М., Губернаторов С. В. Проблеми та перспективи розвитку фондового ринку в Україні. *Журнал економічних досліджень*, 2020. – С. 112-118.
5. Базилевич В.Д., Шелудько В.М., Вірченко В.В. Фондовий ринок: навчально-методичний посібник. - Київ. *Нац. ун-т ім. Т. Шевченка*. — К.:Знання, 2016. — 686 с.
6. Барановський, О. І. Регулювання фондового ринку: зарубіжний досвід та уроки для України. – Київ: *Інститут економічних досліджень*, 2017. с. 102.
7. Верба, В. А., Ковальчук, О. П. Тенденції розвитку фондового ринку України у контексті світових тенденцій. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 56(2) – 2019. С. 89-97.
8. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 435-V. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15> (дата перегляду: 10.06.2024).
9. Демко М. Я., Фондовий ринок: інструменти та стратегії. *Журнал фінансових ринків*, 2019, С. 89-112.
10. Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://nssmc.gov.ua> (дата перегляду: 10.06.2024).
11. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата перегляду: 10.06.2024).

12. Державна служба статистики України. Статистичні дані по фондовому ринку України за 2020 рік. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).

13. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2022 рік. – URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).

14. Закон України «Про банківську діяльність». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, № 5-6, 2001, С.30

15. Закон України «Про фондовий ринок та цінні папери». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, № 31, 2006, С.268.

16. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата перегляду: 10.06.2024).

17. Закон про фінансові послуги та державне регулювання фінансових ринків № 2664-III, – 2001, – URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата перегляду: 10.06.2024).

18. Іваненко О. Г., та Петров І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку фондового ринку в Україні. *Журнал економічних досліджень*, 2021 – С.45-67

19. Ковальчук М. П. Фондовий ринок: теорія і практика. навчально-методичний посібник. – Львів: "Економічна думка", 2018. – 619 с.

20. Клименко В.В. Фінансовий ринок: навчальний посібник. – Київ : Центр наукової літератури, 2020 –385 с.

21. Кузьменко, О. В., Овчаренко В. О. Тенденції розвитку сучасних батьківських технологій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2019. – Вип. 24, №Ч.2. – С. 98–103. – Рез. рос., англ. – Бібліогр. :

22. Кутузова М. М. Проблеми формування та регулювання фондового ринку України. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім.Ю.Федьковича*, 2021. С. 150-154.

23. Кутузова М.М. Трансформація ринку цінних паперів як чинник економічного зростання в Україні. *Економічний форум*. № 4. 2022. С. 230–236.
24. Мартін Дж. Дж. Фондовий ринок: основи та тенденції. – Київ: Видавництво "Наукова думка". №2. 2019. С.17–21.
25. Міністерство Фінансів України. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
26. Мозговий О. М., Баторшина А. Ф., Величко О. Г. Фондовий ринок: навчально-методичний посібник. *Науковий вісник Київського національного економічного університету*, 2012 — 543 с.
27. Муравйов К.В. Функціонування фондового ринку України – Київ: *Правові основи: МАУП*, 2018. – 32 с.
28. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Звіт про діяльність фондового ринку України за 2022 рік. – URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
29. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України. Річний звіт за 2020 рік. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/annual-reports/> (дата перегляду: 10.06.2024).
30. Національний банк України. URL: <http://www.bank.gov.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
31. Олійник І. І. Аналіз проблем та перспектив розвитку фондового ринку України. *Фінанси України*, 2018. С.34-42.
32. Панькова О. В. Фондовий ринок України: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний часопис*, – 2021. С.59-67.
33. Римський А. Ю. Ринок цінних паперів у питаннях та відповідях : навчальний посібник. — *Київський університет ім. Б. Грінченка*, 2021. — 228 с.
34. Савчук В. П. Перспективи інтеграції фондового ринку України в європейський фінансовий простір. *Європейський науковий журнал*. – 2022. – № 19(4). – С. 22-29.
35. Смик Ю. М., Стефаненко, М. О. Вплив економічних реформ на розвиток фондового ринку України. *Бізнес Інформ*, – 2022– С.23-31.

36. Смирнов О. В. Інвестиції та фондовий ринок України. – Харків: "Фінанси і кредит". № 17 .2020. С. 8.
37. Ткаченко О. М. Особливості регулювання фондового ринку України в умовах глобалізації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2021. – № 72(2). – С. 98-106.
38. Українська біржа. Річний звіт Української біржі за 2022 рік. URL:<https://www.ux.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
39. Український центр економічних та політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Аналітичний звіт про фондовий ринок України за 2022 рік. – URL: <https://razumkov.org.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
40. Фінансова звітність АБ «Укргазбанк». URL: https://www.UkrGasbank.com/about/fin_results/ (дата перегляду: 10.06.2024).
41. Фінансова звітність ПАТ КБ "Приватбанк". URL: <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата перегляду: 10.06.2024).
42. Фондова біржа ПФТ. Річний звіт ПФТС за 2022 рік. –URL: <https://pfts.ua/> (дата перегляду: 10.06.2024).
43. Фролова Т.О., Баторшина А.Ф., Величко О.Г., Фондовий ринок: навчально-методичний посібник. – К.: *Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*, 2013. – 537 с.
44. Хоменко Ю. І. Аналіз ринку акцій в Україні: стан і перспективи. *Журнал фінансових і банківських досліджень*. № 29. 2020. –С. 45-53.
45. Черняк Л. М. Вплив міжнародних фінансових ринків на розвиток фондового ринку України / Л. М. Черняк // *Вісник Одеського національного економічного університету*. № 48(2). – 2019.– С. 76-85.
46. Шаповалов М. О. Проблеми та перспективи інтеграції фондового ринку України до світового фінансового простору. *Журнал фінансових досліджень*, – 2020 – С.45-53.
47. Шевчук О. Г. Інституційні інвестори на фондовому ринку України. *Журнал сучасних фінансових досліджень*. – 2022.– С. 38-47.

48. Deloitte. The future of global securities exchanges Amplifying the impact of digital transformation in capital markets. URL: <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/financial-services/articles/gx-future-of-globalsecurities-exchanges.html> (дата перегляду: 10.06.2024).

49. Digital transformation in securities and capital markets. URL: <https://www.wipro.com/capital-markets/digital-transformation-in-securitiesandcapital-markets/> (дата перегляду: 10.06.2024).

50. Global ranking of the top 100 public companies by market capitalization. URL: <https://www.pwc.co.uk/audit/assets/pdf/global-100/global-top-100-companies-2023.pdf> (дата перегляду: 10.06.2024).